

Powstanie styczniowe

w ilustracjach prasowych z epoki

Powstanie styczniowe

w ilustracjach prasowych z epoki

Wystawa wirtualna ze zbiorów
Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy
Biblioteki Głównej Województwa Mazowieckiego

2 / 98

Opracowanie

Grażyna Małgorzata Lewandowska

Współpraca

Elżbieta Tomczak, Anna Rybczyńska

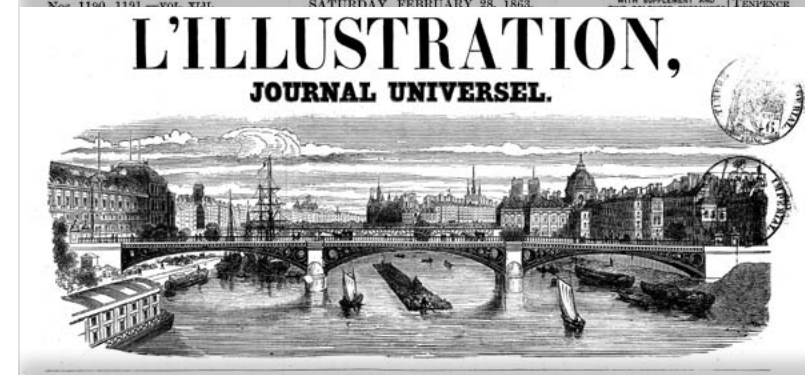
Opracowanie redakcyjne

Roman Nowoszewski

Opracowanie graficzne i łamanie

Ireneusz Frączek

Spis treści	
Wstęp	/4
Ilustracje	/13
Wydarzenia przedpowstaniowe	/15
Powstanie	/20
Portrety	/68
Satyra	/79
Noty o artystach	/91
Wybrana literatura	/97

**Bitwa pod Węgrowem, 3 luty 1863.
Atak kosynierów na armaty rosyjskie**

Odbitka fot. 1863, pierwodruk
„L'Illustration. Journal Universel”
28 III 1863

Ze zbiorów Muzeum Niepodległości
w Warszawie

mbc.cyfrowemazowsze.pl

Powstanie styczniowe nie posiada bogatej dokumentacji fotograficznej, gdyż jej tworzeniu nie sprzyjały skromne środki techniczne niedawno wynalezionej fotografii. Kamera wymagająca statywu, wozy-ciemnie przewożące szklane płyty i odczynniki chemiczne – te i inne jeszcze czynniki uniemożliwiały przygotowywanie fotoreportaży w dzisiejszym znaczeniu tego słowa. Korzystanie z ówczesnego sprzętu utrudniał też partyzancki charakter działań powstańczych, dlatego na zachowanych zdjęciach z okresu insurekcji dominują portrety osób wykonane przeważnie w atelier. W miejsce autentycznych fotografii z pola walki sporządzano w celach propagandowych fotoreprodukcje grafik, rysunków lub obrazów. Najbogatszym źródłem grafiki o tematyce powstańczej były czasopisma zagraniczne.

Niezwykle popularne stały się wówczas zdjęcia formatu wizytowego, przedstawiające drzeworytnicze portrety oraz epizody powstańcze, zamieszczane w zagranicznych czasopismach lub wydawane jako odbitki samodzielne. Kopiowano je w dużych ilościach, a następnie masowo kolportowano na ziemiach dawnej Polski¹.

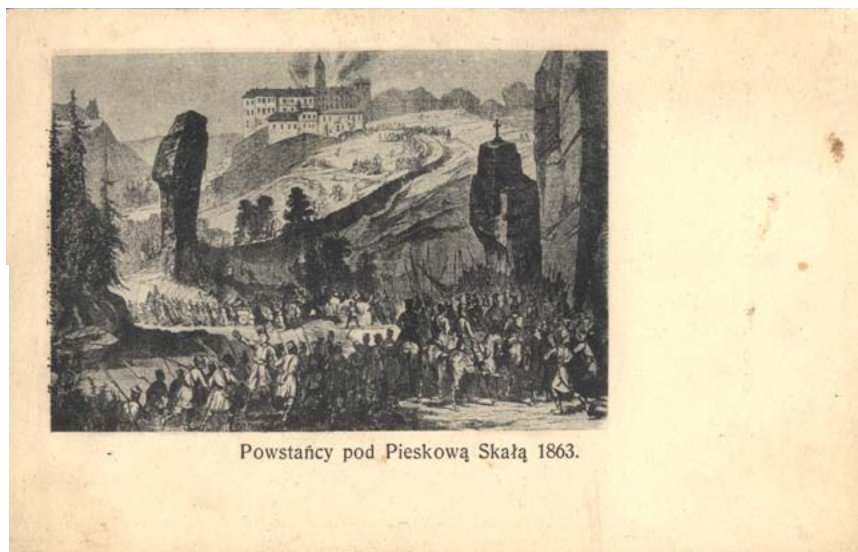
Zainteresowanie wydarzeniami rozgrywającymi się na ziemiach polskich datowało się w Europie od początku lat sześćdziesiątych XIX stulecia, a nasiliło po wybuchu powstania. Dużą rolę w rozpowszechnianiu propolskich sympatii odegrała prasa, zwłaszcza francuska, co było

Powstańcy pod Pieskową Skałą 1863

Pocztówka, Myślenice [1903],
pierwodruk „Le Monde Illustré”
18 IV 1863

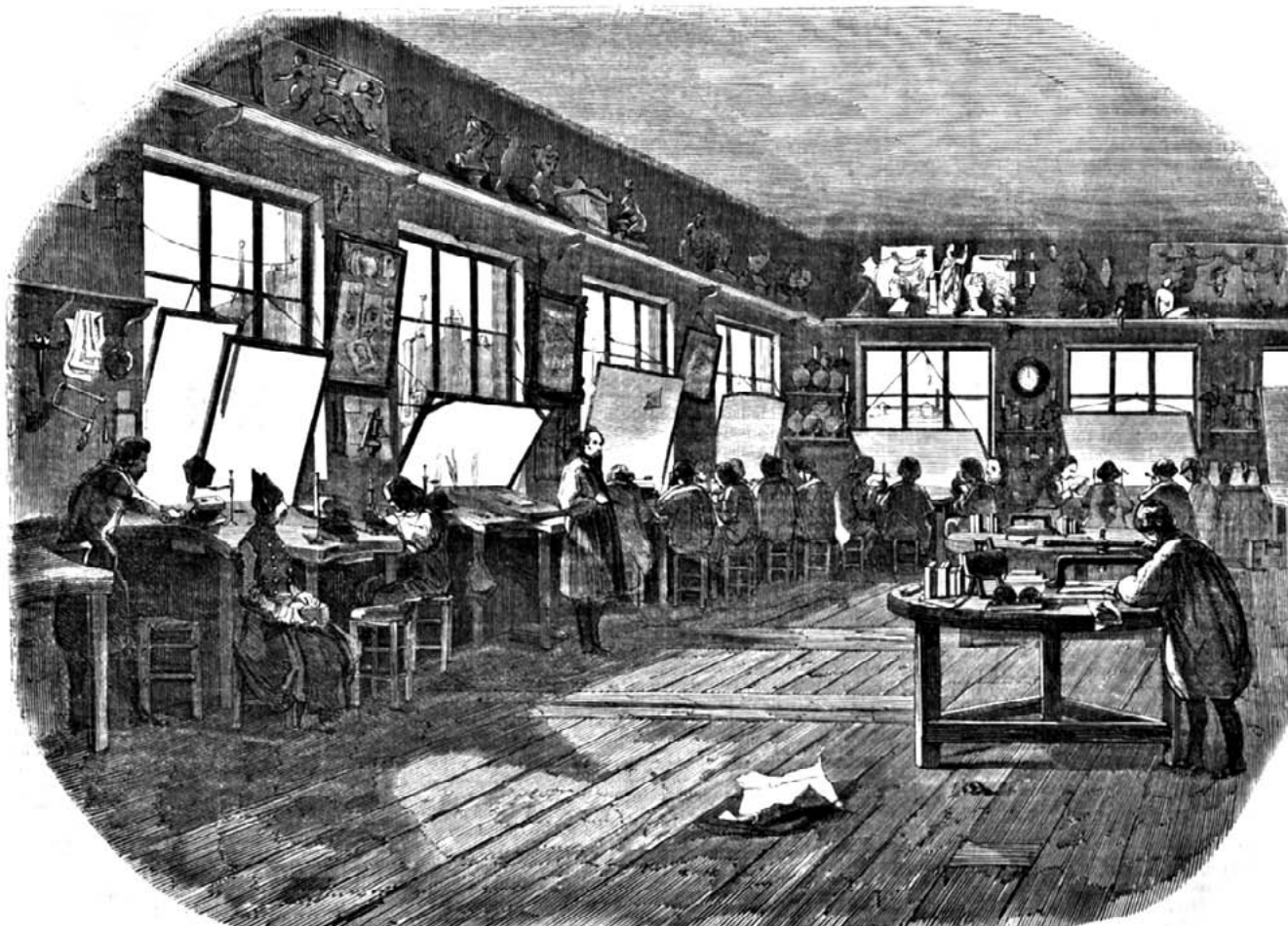
Ze zbiorów Muzeum Niepodległości
w Warszawie

mbc.cyfrowemazowsze.pl

Powstańcy pod Pieskową Skałą 1863.

¹ L. Machnik, *Fotografie powstańców styczniowych w zbiorach Gabinetu Grafiki Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich. Katalog*, Wrocław 2002, s. 20.

Atelier rytowników „L’Illustration”

„L’Illustration. Journal Universel” 1844 nr 53, www.hathitrust.org

„Przy niektórych redakcjach [czasopism] istniały drzeworytnie zatrudniające zarówno rysowników, jak i drzeworytniczych interpretatorów (...). W powstaniu drzeworytu ilustracyjnego (...) uczestniczyły, podobnie jak w innych technikach używanych współcześnie [XIX w.], dwie, a czasem trzy osoby: artysta dostarczający wzoru, czasem rysownik, który przenosił rysunek na klocek oraz właściwy drzeworytnik starający się przenieść walory pierwowzoru na mowę graficzną. Wartość pracy polegała na jak najwierniejszym oddaniu pierwowzoru”.

M. Grońska, *Grafika w książce, tece i albumie*, Wrocław [etc.] 1994.

Drzeworyt jest techniką graficzną wypukłą, polegającą na wykonaniu rysunku w drewnianym klocku, wyźłobieniu wokół niego tła, a następnie pokryciu farbą części wypukłych i odbiciu ich na papierze.

m.in. zasługą istniejącego tam silnego ośrodka polskiej emigracji.

Różne koła polskie, a przede wszystkim najbardziej wpływowy we Francji Hotel Lambert i stronnictwo białych, usiłowały wpływać na ton prasy francuskiej. Robiono to różnymi sposobami, wykupując akcje wydawnictw, wpływając na redaktorów, urządzając swego rodzaju konferencje prasowe, inspirując lub wręcz płacąc za druk pro polskich artykułów. (...) Dużą rolę odgrywali tutaj zarówno życzliwi czy pozyskani dla sprawy polskiej redaktorzy i publicyści francuscy, jak też Polacy pracujący w niektórych redakcjach².

Artykułom pojawiającym się na łamach czasopism towarzyszyły ilustracje, przedstawiające sceny batalistyczne i obozowe lub portrety uczestników zrywu. Zamieszczano też karykatury polityczne, ośmieszające zarówno Rosję, jak i rządy państw europejskich. Materiały te, wypełniające często całe kolumny ilustrowanych magazynów, dzięki licznym reprodukcjom do dziś tworzą w naszej świadomości obraz powstania.

Drzeworyty i litografie poświęcone sprawom polskim zamieszczała na swych łamach głównie prasa francuska – „L’Illustration. Journal Universel”, „Le Monde Illustré”, „L’Univers Illustré”, „Le Journal Illustré”, „L’Ouvrier”, „Le Charivari”. W dużo skromniejszym zakresie powstanie zaistniało w pismach angielskich – „The Illustrated London News”, „Illustrated Times”, „Punch, or the London Charivari”, szwedzkich – „Illustrerad Tidning”, niemieckojęzycznych – „Über Land und Meer”, „Allgemeine Illustrirte Zeitung”, „Illustrirte Zeitung”, „Waldheim’s Illustrirte Zeitung”, włoskich – „L’Illustrazione Universale”.

² K. Dunin-Wąsowicz, *Francuska opinia publiczna wobec powstania styczniowego (1863-1864)*. W: *Powstanie styczniowe 1863-1864. Wrzenie. Bój. Europa. Wizje*, pod. red. S. Kalemki, Warszawa 1990, s. 572-573.

Leon Kapliński, 1862

Portret pędzla Henryka Rodakowskiego
Wł. Kozicki, *Henryk Rodakowski*, Lwów 1937

Juliusz Kossak

Fot. Jan Mieczkowski
Zbiory Działu Sztuki, Rzemiosł Artystycznych i Kartografii
Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy
Biblioteki Głównej Województwa Mazowieckiego

Ilustracje związane z powstaniem drukowały też czasopisma polskie – wydawany w Wiedniu „Postęp” oraz zakordonowy lwowski „Przyjaciel Domowy”. Ze zrozumiałych względów taki materiał nie mógł się pojawić w prasie Królestwa Polskiego. Juliusz Kossak jako kierownik działu artystycznego (1862-1868) warszawskiego „Tygodnika Ilustrowanego” reprodukował na łamach magazynu swoje rysunki, oddające dawne polskie obyczaje, realia, ubiory, a wykonywane przez artystę w tym samym czasie prace o tematyce powstańczej służyły do sporządzenia drzeworytów zamieszczanych w „L'Illustration. Journal Universel”³.

Skąd redakcje magazynów czerpały materiał? W opisach ilustracji powoływano się na szkice dostarczane przez korespondentów własnych lub osoby ukrywające pod pseudonimami czy kryptonimami. W ten sposób chronili swoją tożsamość polscy artyści (jak wspomniany wyżej Kossak), zabezpieczając się przed represjami ze strony zaborcy. Zasada ta nie dotyczyła m.in. Leona Kaplińskiego, malarza mieszkającego w Paryżu, który podpisywał się pod własnymi pracami. Artysta i działacz niepodległościowy, członek Biura Hotelu Lambert, w marcu 1863 roku objął kierownictwo Oddziału Dziennikarskiego. Kapliński redagował biuletyny dla agencji prasowych, dostarczał też prasie francuskiej zarówno opisy wydarzeń, jak i rysunki ilustrujące potyczki oraz sceny z życia powstańców.

³ P.P. Gach, *Powstanie styczniowe na łamach paryskiego tygodnika „L'Illustration. Journal Universel”*, „Niepodległość i Pamięć” 2003 nr 1, s. 25-28.

Karol Beyer, Nowochopiorsk, 31 VII 1864

Fot. K. Beyer

Zbiory Działu Sztuki, Rzemiosł Artystycznych i Kartografii
Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy
Biblioteki Głównej Województwa Mazowieckiego

Walery Rzewuski

Wg fotogramu Karolego i Puscha
„Tygodnik Ilustrowany” 1888 nr 309

Źródłem dla drzeworytów bywały również fotografie. Zdjęcia otrzymane z ziem polskich sygnowano autentycznymi nazwiskami zwykle wtedy, gdy ich autorzy prowadzili działalność na terenie Galicji lub Wielkopolski (Walery Rzewuski, Jan Nepomucen Seyfried). Fotografie z warsztatów istniejących na terenie Królestwa rozpowszechniano w innych zaborach i poza granicami dawnej Rzeczypospolitej anonimowo albo podawano adresy zakładów galicyjskich czy wielkopolskich. Przykładem może być portret Marcina Borelowskiego zamieszczony w „L’Illustration. Journal Universel” (1863, nr 1083), wykonany rzekomo na podstawie fotografii działających w Poznaniu Augusta i Fryderyka Zeuschnerów, chociaż zdjęcie to mogło być zrobione tylko w Warszawie, prawdopodobnie w pracowni Aleksandra Witkowskiego⁴. Portrety sygnowane przez fotografów warszawskich, Karola Beyera i Jana Mieczkowskiego, przedstawiają osoby znane ze swej działalności politycznej, społecznej czy religijnej (wyjątkiem jest tutaj portret Ganier d’Abina opublikowany w „L’Illustration. Journal Universel” 1863 nr 1083). Inaczej było z ilustracją wzorowaną na zdjęciu Karola Beyera, na której widnieje plac Zamkowy z obozującymi wojskami rosyjskimi, zamieszczoną w numerze „L’Illustration. Journal Universel” z 19 września 1863 roku. Autorstwo pierwowzoru przypisano tutaj Korsunowi (wg Machnika chodziło zapewne o wileńskiego fotografa Abdona Korzona, którego nazwisko pojawiało się też w brzmieniu „Korzun”)⁵, gdy tymczasem zdjęcie pochodzi z serii prac wybitnego warszawskiego fotografa wykonanych w 1861 roku.

⁴ L. Machnik, dz. cyt., s. 21.

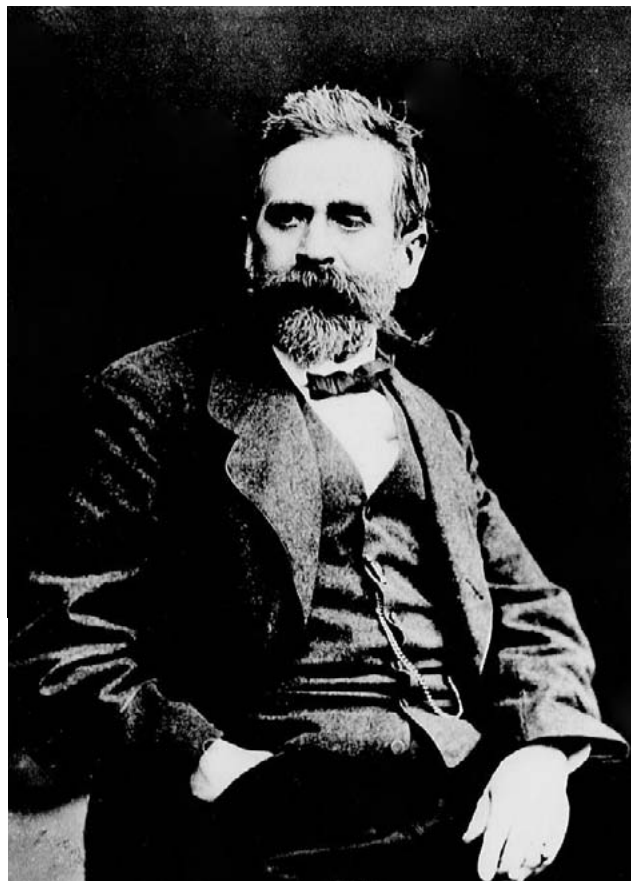
⁵ Tamże, s. 21-22.

Jules Worms

Cyclopedia of painters and paintings,
by J. Denison Champlin, Ch.C. Perkins.
Vol. 4. New York 1887

archive.org

Jules Théophile Schuler

Biographies alsaciennes avec portraits en
photographie. Série 4, Colmar 1887
gallica.bnf.fr

Wśród autorów ilustracji w czasopismach francuskich (te zwykle były sygnowane) można znaleźć nazwiska tak znanych malarzy, rysowników i drzeworytników, jak Gustave Doré, Louis-Paul-Pierre Dumont, Godefroy Durand, Jules Gaildrau, Ange-Louis Janet, Gustave Janet, Théophile Schuler, Jules Worms, a także nazwę atelier Best, Cosson & Smeeton, skupiającego drzeworytników: Joachima Jeana Cossona, Jeana Besta i Josepha Burn-Smeetona. Z kolei angielski „Punch” zamieszczał karykatury o tematyce polskiej wykonywane przez Johna Tenniela, znakomitego rysownika i czołowego angielskiego karykaturzystę, ilustratora *Alicji w Krainie Czarów* Lewisa Carrolla.

Ówczesne ilustracje prasowe były dziełem paru osób tworzonym w ciągu kilku dni, toteż ukazywały się z nieuniknionym opóźnieniem względem przedstawianych wydarzeń. Zwykle też były luźno powiązane z tekstem, zamieszczanym w czasopiśmie nawet kilka stron przed lub za odnoszącą się doń grafiką.

A nader często obszernemu omówieniu sytuacji politycznej w Polsce towarzyszyło kilka przypadkowych widoków miast i „malowniczych typów”. W wielu wypadkach ilustracje umieszczane były w przypadkowym kontekście: scena z Polski ponad potyczką z wojny secesyjnej lub obok przejażdżki Napoleona III po parku wersalskim. Decydował najwyraźniej format klocka drzeworytniczego i abstrakcyjna, najczęściej symetryczna kompozycja strony czasopisma, niezależna od tekstu i treści ilustracji⁶.

Na ile obraz polskiego powstania prezentowany w materiale ilustracyjnym ówczesnej prasy bliski był rzeczywistości?

O ile portrety były na ogół robione wiernie, to sceny bitewne lub rodzajowe miały bardzo dużo elementów fan-

⁶ Ł. Krzywka, *Obraz powstania styczniowego w angielskiej prasie ilustrowanej*. W: *Marmur dziejowy. Studia z historii sztuki*, Poznań 2002, s. 403.

„Le Monde Illustré” (Paryż) 1863 nr 313 (11 kwietnia)

gallica.bnf.fr

tastycznych, nieścisłych lub wręcz nieprawdziwych. Jest to niewątpliwie zapis wydarzeń w Polsce, ale trzeba nań patrzeć krytycznie, bo przedstawia on wizję powstania taką, jaką widzieli korespondenci i rysownicy, a nie był to przecież dokumentalny zapis fotograficzny. Grafiki te cechowała malowniczość, żywość i duży ładunek symboliki. Powstańcy polscy byli najczęściej przedstawiani z kosą w rękę i w rogatywce na głowie⁷.

Redakcje czasopism współpracowały z sobą. Wydawnictwa angielskie, niemieckie i szwedzkie często korzystały z drzeworytów francuskich, zwłaszcza zamieszczonych w „L’Illustration. Journal Universel”, publikując je z parotygodniowym opóźnieniem, często niesygnowane. Z jeszcze większą zwłoką, sięgającą nawet pół roku, ilustracje ukazywały się w polskim „Postępie”.

Dzięki licznym publikacjom grafika z prasy zagranicznej jest dobrze znana, jednak rzadko bywa kojarzona ze źródłem pochodzenia, zwykle spotyka się podpis: „Rycina z epoki”. Mniej znane są ilustracje z „Postępu”, ponieważ o samym czasopiśmie mało kto słyszał⁸. Warto więc przypomnieć, że w październiku 1859 roku zaczęły się ukazywać jednocześnie dwa polskie pisma ilustrowane: warszawski „Tygodnik Ilustrowany” (1859-1939) oraz wiedeński „Postęp”. Pismo malownicze oświacie i rozrywce poświęcone” (1859-1864). Założycielem, wydawcą i pierwszym redaktorem miesięcznika był Jan Osiecki (także Józef Ludwik, 1827-1901), inżynier wyspecjalizowany w budowie kolei żelaznych. „Postęp”, pierwsze polskie czasopismo w Austrii, było przeznaczone dla Polaków żyjących pod zaborami i na emigracji, ale miało również dostarczać „strawy duchowej”

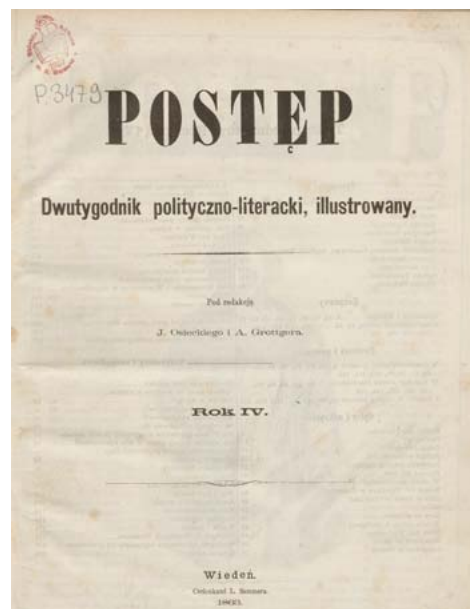
„Punch, or the London Charivari” (Londyn) 1863 (28 marca)

books.google.co.uk

⁷ K. Dunin-Wąsowicz, dz. cyt., s. 579.

⁸ Jedyny większy szkic poświęcił tytułowi R. Taborski: *Pod znakiem powstania styczniowego i Grotgiera. (O wiedeńskim czasopiśmie „Postęp” 1859-1864).* W tegoż: *Wśród wiedeńskich periodyków*, Kraków 1974.

Do naszych czytelników!

„Postęp” 1863 nr 9 (25 marca)

Do naszych Czytelników!

Powstanie w Królestwie polskim ściągając na siebie uwagę nie tylko publiczności polskiej, ale i całej Europy, stawia wszelkie inne sprawy a mianowicie literaturę beletrystyczną w cieniu, przeto postanowiliśmy zamienić „Postęp” od 1. kwietnia na **Dwutygodnik polityczny**. — Obejmować on będzie jasny pogląd tak na wypadki z placu boju, jako też na dyplomację zagraniczną i wszelkie inne zdarzenia mające związek ze sprawą polską. — Równocześnie rozpoczniemy druk rozprawy Bronisława Zamorskiego p. n: **Dzieje dyplomacji polskiej, po rozbiore Polski aż do naszych czasów**.

Udzielać także będziemy ryciny które nam przez artystów z obozu nadsyłane będą, przedstawiające sceny z powstania narodowego, wraz ze stosownym opisem.

KARTA POLSKI,

jest do nabycia w Redakcji *Postępu*. Egzemplarz oprawny **3** złr. — nieoprawny **2** złr. niekolorowany **1** złr.

tudzież:

Zofia Kossakowska, powieść historyczna, ozdobna 26 rycinami (2 złr.) — **Adam Mickiewicz**, zyciorys z portretem (50 ct.) Wkrótce wydzie: **Kalendarz narodowy** na rok 1864, ozdobny 50 rycinami (w drodze przedpłaty 50 ct.) —

POSTĘP wychodzi w Wiedniu, każdego 5, 15 i 25. — Przedpłata z przesyłką wynosi: rocznie 6 złr. (5 rub. 56½ kop.) półrocznie, 3½ złr. (3 rub.) ćwierćrocznie 2 złr. W w.ks. Poznańskim **bezpośrednio** w Redakcji rocznie 4 tal. półrocznie 2 tal. Przedpłaty przyjmują wszystkie stacje pocztowe w Austrii, Prusach i Królestwie polskim, dla prowincji zabranych: Ekspedycja gazet w Warszawie. — Listy reklamacyjne niepieczętowane, są wolne od opłaty.

Redakcja w Wiedniu, Josefstadt, Lederergasse 32.

J. Osiecki, wydawca i nakładca.

Złociński L. Sommera.

A. Wąsowicz, redaktor odpowiedzialny.

miejscowej Polonii, która w samym Wiedniu liczyła blisko pięć tysięcy osób mieszkających tu na stałe⁹.

Czasopismo to przyczyniło się w znacznym stopniu do integracji społeczności polskiej, wzrostu jej świadomości narodowej oraz wywarło wpływ na rozwój polonijnego życia kulturalnego, oświatowego i organizacyjnego, zwłaszcza wśród młodzieży studiującej w Wiedniu¹⁰.

Na łamach „Postępu”, bogato ilustrowanego drzeworytami, obok redaktora zamieszczali swoje prace m.in. Karol Estreicher i Bronisław Zamorski. Osiecki zamierzał też nawiązać bliższą współpracę z Józefem Ignacym Kraszewskim, proponując mu objęcie kierownictwa części literackiej czasopisma.

W pierwszych rocznikach tytułu dominowała problematyka związana z „prepozytywistycznym” programem sformułowanym przez Osieckiego w artykule wstępnym czasopisma. Okres powstańczy zapoczątkowała relacja z warszawskich wydarzeń 25 lutego i 2 marca 1861 roku, opatrzona grafiką przedstawiającą pogrzeb pięciu poległych na Krakowskim Przedmieściu. Po wybuchu powstania tematyka dotycząca zrywu niepodległościowego całkowicie zdominowała łamy czasopisma, wydawanego od tej pory, jako „dwutygodnik polityczny”. Informując czytelników o zmianach w charakterze pisma, redaktor zapowiadał:

Udzielać także będziemy ryciny, które nam przez artystów z obozu nadsyłane będą, przedstawiające sceny z powstania narodowego, wraz ze stosownym opisem¹¹.

Faktycznie, w każdym numerze doniesieniom z przebiegu powstania towarzyszyła grafika ilustrująca omawiane wydarzenia. Na pierwszych stronach numerów

⁹ Tamże, s. 37.

¹⁰ Wł. Kucharski, Z. Tomkowski, *Polonia w Austrii*, Lublin 1976, s. 85.

¹¹ *Do naszych Czytelników*, „Postęp” 1863 nr 9 (25 marca), s. 74.

**Wilhelm Leopolski,
rys. wg fot. Bruno Tępa**

„Przegląd Tygodniowy Życia Społecznego,
Literatury i Sztuk Pięknych” 1892 nr 18

**Artur Grottger, przed 1867,
fot. Walery Rzewuski**

Zbiory Działu Sztuki, Rzemiosł Artystycznych i Kartografii
Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy
Biblioteki Głównej Województwa Mazowieckiego
mbc.cyfrowemazowsze.pl

zamieszczano przeważnie życiorysy przywódców i uczestników insurekcji wraz z portretami bohaterów, a ostatnią stronę, przeznaczoną na dział satyryczny, wypełniała w dużej mierze grafika. Ostrze satyry było zwrócone przede wszystkim przeciwko Rosji, ale nie oszczędzono również pozostałych zaborców.

Część drzeworytów, jak wspomniano, pochodziła z „L’Illustration. Journal Universel”, niektóre zapewne z innych, wymienionych wyżej magazynów ilustrowanych. Większość ilustracji była niesygnowana. Wśród podpisanych znajdziemy m.in. nazwiska Walerego Gadomskiego, który brał udział w powstaniu, Wilhelma Leopolskiego i Artura Grottgera.

Przebywający w Wiedniu od końca 1854 roku Grottger, był bliskim współpracownikiem, a następnie redaktorem odpowiedzialnym „Postępu”, odpowiadał również za stronę artystyczną pisma. Działalność ilustratorską rozpoczął w 1859 roku. Swoje prace zamieszczał w czasopismach austriackich, „Mussestunden”, „Waldheim’s Illustrierte Zeitung” i „Waldheim’s Illustrierte Blätter”. Niektóre ilustracje z tych tytułów przedrukowywał potem w „Postępie”, inne wykonał specjalnie dla polskiego pisma. Kilka z nich dotyczyło insurekcji. W okresie przedpowstaniowym („Postęp” 1862, nr 23) ukazała się rycina przedrukowana z „Waldheim’s Illustrierte Zeitung”, przedstawiająca zamknięcie kościołów warszawskich, będąca reprodukcją drzeworytniczą znanego rysunku z Grottgerowskiego cyklu *Warszawa I*. W czwartym roczniku („Postęp” 1863, nr 8) zamieszczono reprodukcję *Wdowy* z cyklu *Warszawa II*, ta grafika znalazła się również w „Mussestunden” i „Waldheim’s Illustrierte Zeitung”. Co ciekawe, *Warszawa II* była znana przez długi czas tylko z powyższych reprodukcji, gdyż po całym cyklu,

zakupionym w 1862 roku przez prywatnego nabywcę w Londynie, na ponad sześćdziesiąt lat ślad zaginął¹². Poza tymi grafikami autorstwo Grottgera jest bezdyskusyjne¹³ w przypadku drzeworytniczej reprodukcji obrazu olejnego *Zgon Dionizego Czachowskiego* („Postęp” 1864, nr 1, przedtem w „Waldheim’s Illustrierte Zeitung” 1863, nr 101) oraz podobizny księdza Mackiewicza („Postęp” 1864, nr 3, przedtem w „Waldheim’s Illustrierte Blätter” 1864, nr 4). Były to ostatnie powstańcze prace artysty zamieszczone na łamach wiedeńskiego periodyku.

Czasopismo nękane konfiskatami numerów, procesami sądowymi Osieckiego i wyrokami, skazującymi redaktora na więzienie, po raz ostatni ukazało się 15 maja 1864 roku. Przypominając grafikę, zamieszczaną na łamach

niesłusznie zapomnianego „Postępu”, oddajemy hołd jego redaktorom za ich zaangażowanie w sprawę powstania.

Prezentowane ilustracje pochodzą z czasopism znajdujących się w zbiorach Działu Wydawnictw Periodycznych Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy Biblioteki Głównej Województwa Mazowieckiego. Z wymienionych wyżej zagranicznych magazynów, zamieszczających grafikę poświęconą wydarzeniom przedpowstaniowym i powstańczym, w posiadaniu Biblioteki są następujące tytuły i roczniki: „L’Illustration. Journal Universel”, Paryż, R. 21, T. 41-42 (1863), „The Illustrated London News”, Londyn, T. 42 (1863) oraz „Über Land und Meer”, Stuttgart, R. 3, T. 5-6 (1860/1861). Pisma te, podobnie jak roczniki „Postępu”, Wiedeń, R. 2 (1860/1861), R. 4 (1863), zgromadziła Biblioteka drogą kupna.

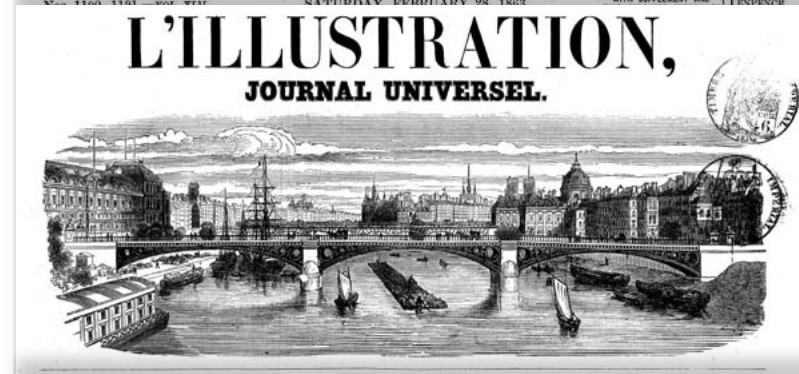
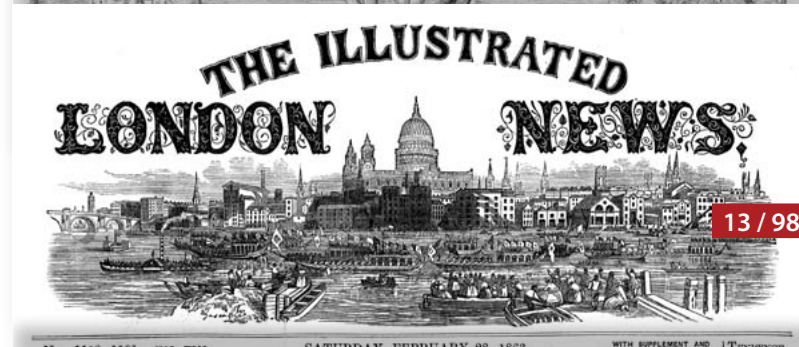
Podzielony na działy materiał ułożono chronologicznie według dat ukazywania się ilustracji w czasopiśmie. Wyjątkiem są portrety uszeregowane w porządku alfabetycznym nazwisk przedstawionych osób oraz rycina ukazująca namioty wojska rosyjskiego na placu Zamkowym w Warszawie w 1861 roku, opublikowana w „L’Illustration. Journal Universel” 1863. Drzeworytom – tą techniką wykonano wszystkie ryciny – towarzyszą podpisy zawierające tytuł (przetłumaczony, w przypadku ilustracji z prasy zagranicznej), rodzaj techniki, wymiary grafiki (wysokość na szerokość), nazwiska autorów pracy (podawane w miarę możliwości w pełnym brzmieniu) oraz dane bibliograficzne czasopisma, a w przypadku pierwodruku lub przedruku grafiki, również tytuł pisma i datę publikacji, jeśli zdołano je ustalić. Uzupełnieniem są informacje poszerzające wiedzę o wydarzeniach i postaciach, jakich dotyczy ilustracja.

¹² R. Taborski, dz. cyt., s. 48.

¹³ Tamże, s. 51-52.

Ilustracje

Mapa ziem polskich z granicami zaborów

Drzeworyt, 22,7 x 30 cm.
„L'Illustration. Journal Universel”
1863 nr 1054 (9 maja), s. 301.

Wydarzenia przedpowstaniowe

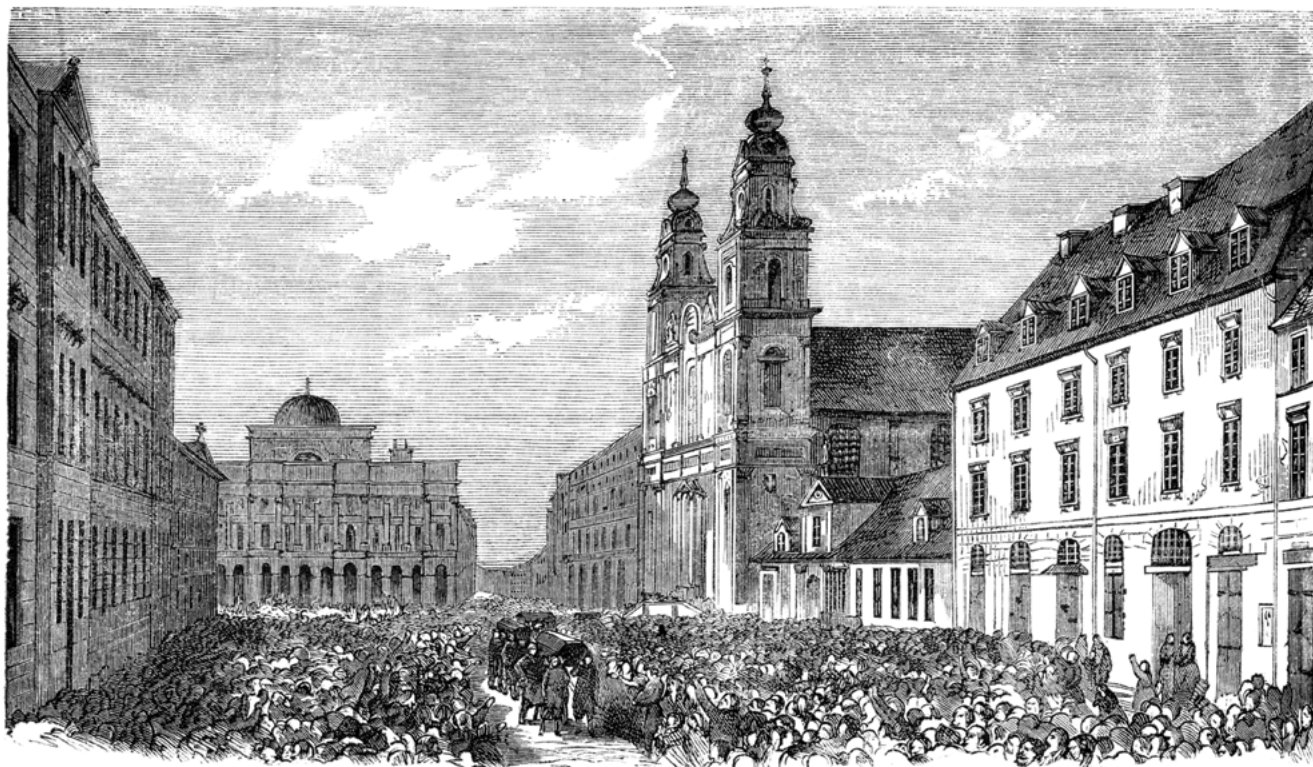

Kościół Paulinów św. Ducha na Starym Mieście w Warszawie

Drzeworyt, 17 x 22,8 cm. Sygnowany: ET.

„Über Land und Meer” 1861 nr 27 (1 kwietnia), s. 416.

Wielka manifestacja patriotyczna w Warszawie 25 II 1861, w trzydziątą rocznicę bitwy o Olszynkę Grochowską, rozpędzona przez Rosjan. Aresztowano około 30 osób.

Uroczysty pogrzeb odbyty w Warszawie d. 2. marca 1861 r.

Uroczysty pogrzeb odbyty w Warszawie 2 marca 1861 r.

Drzeworyt, 10,2 x 18,2 cm. Niesygnowany.
„Postęp” 1861 z. 7 (kwiecień) s. 152.

Pięciu demonstrantów zostało zabitych w trakcie starć z wojskiem i policją rosyjską 27 II 1861. Pogrzeb na Powązkach przerodził się w wielką manifestację narodową.

Krwawe zajęcia w Warszawie dnia 8. kwietnia 1861 r.

Krwawe zajęcia w Warszawie dnia 8 kwietnia 1861 r.

Drzeworyt, 11,2 x 16,3 cm. Niesygnowany.
„Postęp” 1861 z. 8 (maj) s. 172.

Manifestacja ludności przeciw polityce zaborcy, krwawo rozpędzona przez wojsko rosyjskie. Zginęło ponad sto osób, a kilkaset zostało rannych. Po tych wydarzeniach w Warszawie ogłoszono żałobę narodową.

**Wizerunki pomordowanych ofiar
w czasie wypadków warszawskich dnia 27 lutego**

Drzeworyt, 11 x 14,5 cm. Niesygnowany,
na podstawie fotografii Karola Beyera.

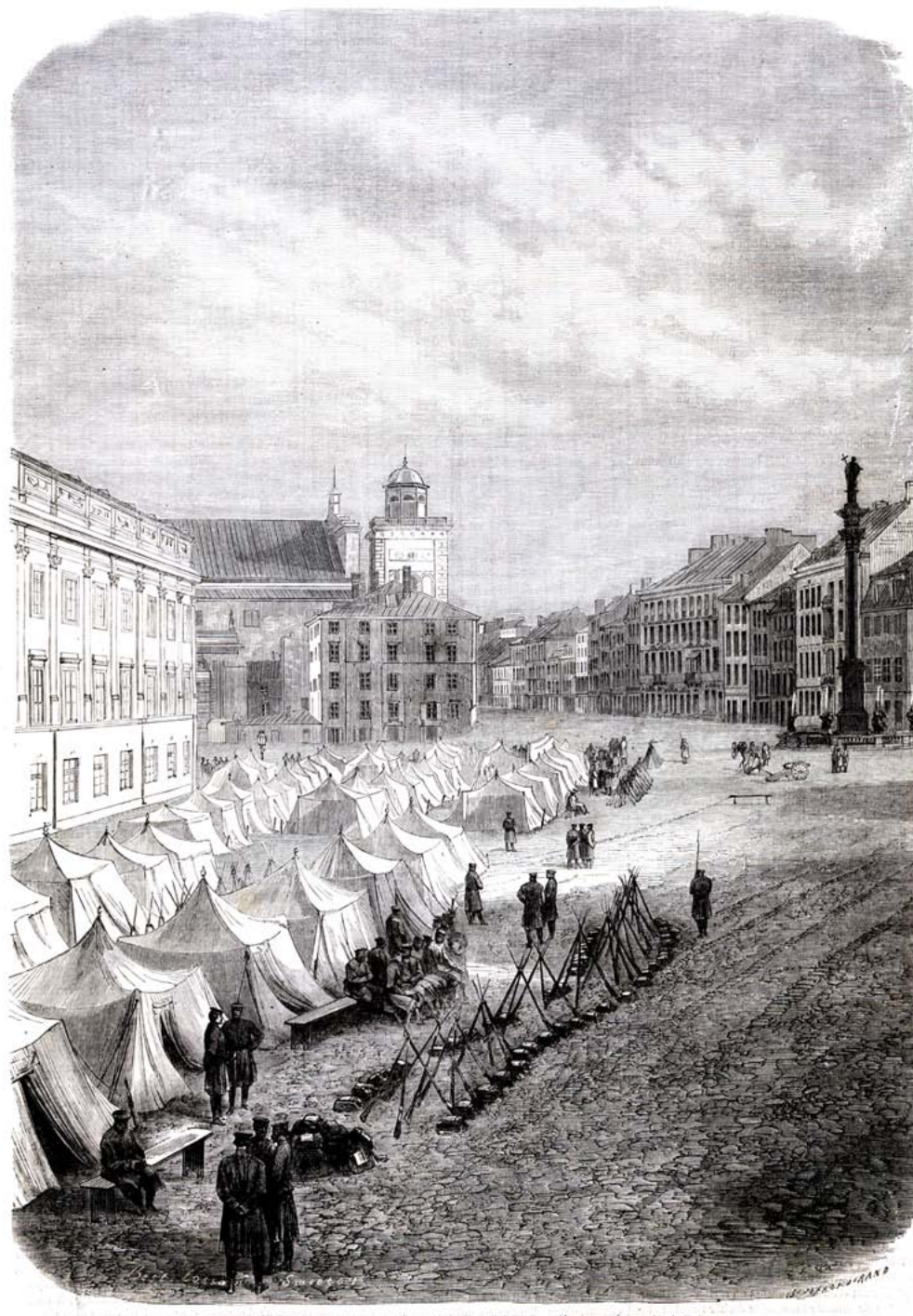
„Postęp” 1861 z. 10 (lipiec), s. 213.

Pięciu poległych podczas manifestacji zorganizowanej 27 II w Warszawie, w celu uwolnienia aresztowanych w wypadkach 25 II 1861. Fotografie zabitych wykonane przez Beyera, pojedyncze lub zbiorowe, rozeszły się w tysiącach egzemplarzy we wszystkich trzech zaborach i za granicą, gdzie prze fotografowywano je celem dalszego rozpowszechniania, wykonywano też na ich podstawie rysunki.

Wizerunki pomordowanych ofiar w czasie wypadków warszawskich dnia 27. lutego, według fotografii Bayera w Warszawie.

1. Rutkowski Zdzisław, obywatel z Rawskiego.
2. Brendel Karol, robotnik.
3. Arcichiewicz Michał, student.

4. Adamkiewicz, wyrobnik.
5. Karczewski Marek, obywatel z Sieradzkiego.

CAMPMENT DES TROUPES RUSSES SUR LA PLACE D'ARMES, A VARSOVIE. — D'après une photographie de M. Korsna

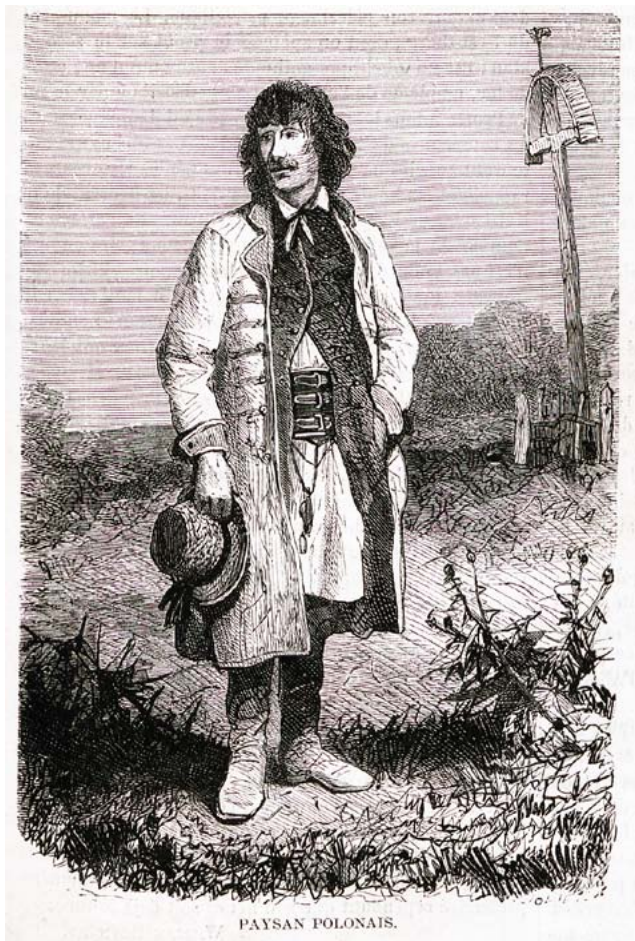
**Obóz żołnierzy rosyjskich
na placu Zamkowym w Warszawie**

Drzeworyt, 31,6 x 22,3 cm.

Rys. Godefroy Durand
na podstawie fotografii Karola Beyera,
ryt. Best, Cosson & Smeeton.

„L'Illustration. Journal Universel” 1863
nr 1073 (19 września), s. 196.

Namioty wojska rosyjskiego na pl. Zamkowym w Warszawie po wprowadzeniu przez Rosjan stanu wojennego 14 X 1861.

Chłop polski

Drzeworyt, 13 x 9 cm. Rys. Józef Szermentowski.

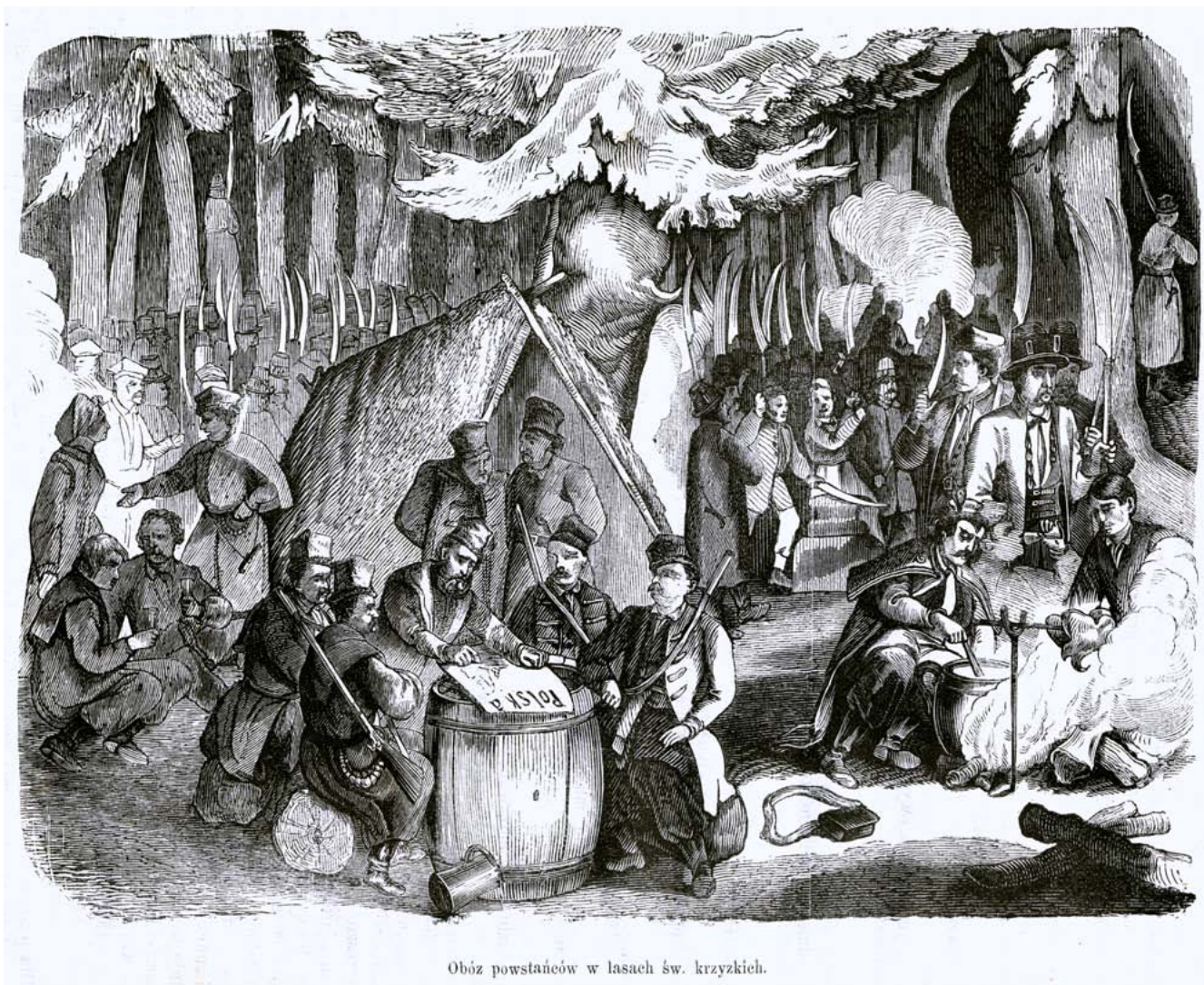
„L'Illustration. Journal Universel” 1863
nr 1043 (21 luty), s. 125.

Chłop polski

Drzeworyt, 13 x 9 cm. Rys. Józef Szermentowski.

„L'Illustration. Journal Universel” 1863
nr 1043 (21 luty), s. 125.

Obóz powstańców w lasach św. krzyżkich.

Obóz powstańców w lasach świętokrzyskich

Drzeworyt, 15,5 x 20,5 cm. Niesygnowany.

„Postęp” 1863 nr 6 (25 lutego), s. 46.

Obóz Mariana Langiewicza pod Wąchockiem.

THE OUTBREAK IN RUSSIAN POLAND: CHURCH AND CONVENT AT CZENSTOCHOW.

Jasna Góra. Klasztor w Częstochowie

Drzeworyt, 16,2 x 23,8 cm. Niesygnowany.

„The Illustrated London News” 1863
nr 1190-1191 (28 lutego), s. 221.

Ilustracja zamieszczona również
w „L’Univers Illustré” (12 marca 1863)
i w „New York Illustrated News” (18 kwietnia 1863).

CONVOI DE CHEMIN DE FER ARRÊTÉ PAR LES INSURGÉS POLONAIS. — Voir la Revue politique de la semaine.

Konwój kolejowy zatrzymany przez powstańców

Drzeworyt, 14,9 x 22 cm. Ryt. Jules Worms.

„L'Illustration. Journal Universel” 1863

nr 1044 (28 lutego), s. 132.

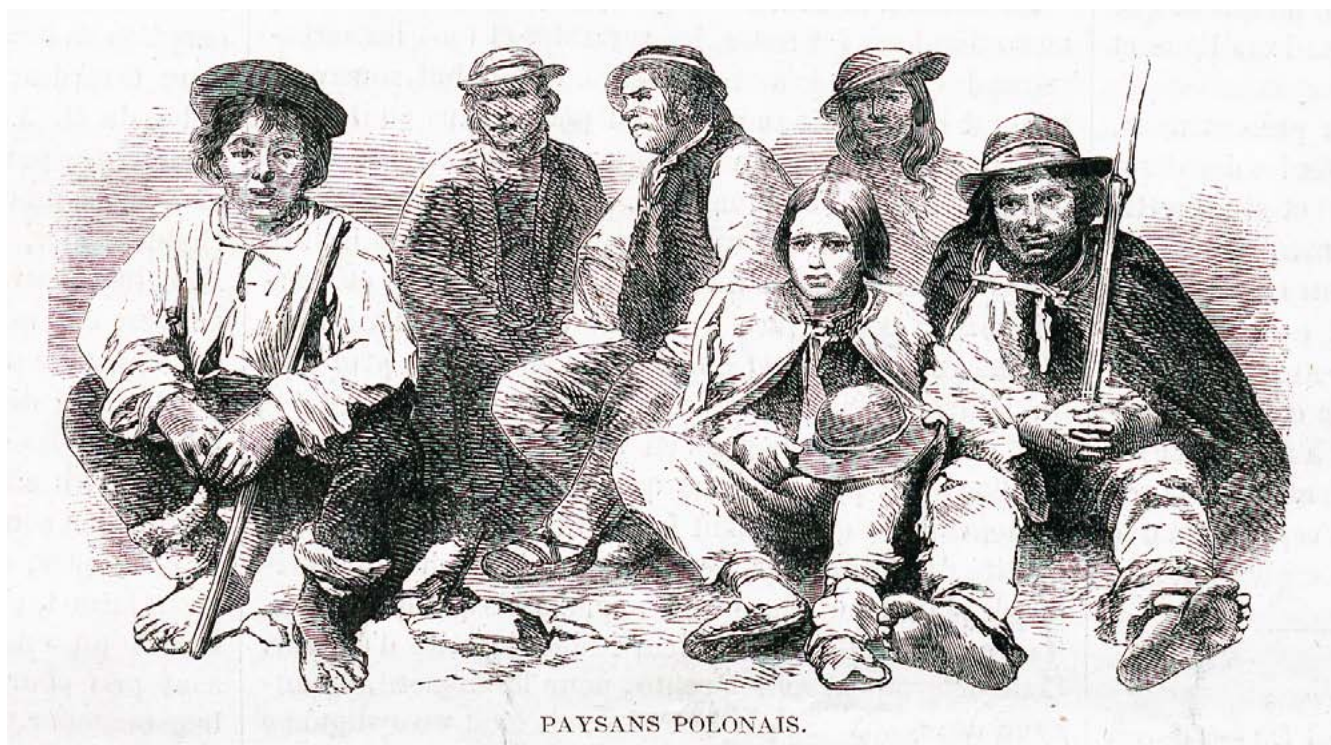

Powstańcy pod Ojcowem

Drzeworyt, 15,6 x 22 cm. Rys. Jules Gaildrau na podstawie szkicu Leona Kaplińskiego, ryt. Best, Cosson & Smeeton.

„L'Illustration. Journal Universel” 1863
nr 1046 (14 marca), s. 161.

Od 26 I do 16 II 1863 w Ojcowie stacjonował obóz o charakterze szkoleniowo-organizacyjnym, założony przez naczelnika woj. krakowskiego Apolinarego Kurowskiego. Miał stanowić załążek przyszłej armii polskiej. Przybywali tam liczni ochotnicy, głównie z Krakowa, okresowo liczył nawet dwa tysiące osób.

Chłopi polscy

Drzeworyt, 6 x 11,7 cm. Niesygnowany,
wg indeksu czasopisma: Jules Worms.
„L'Illustration. Journal Universel” 1863
nr 1046 (14 marca), s. 168.

Wdowa (obraz A. Grottgera.)

Wdowa

Drzeworyt, 24 x 17 cm. Sygnowany: Artur Grottger.

„Postęp” 1863 nr 8 (15 marca), s. 62.

Reprodukcja *Wdowy* z Grottgerowskiego cyklu *Warszawa II*. Ilustrację zamieściły również czasopisma „Mussestunden” i „Waldheim’s Illustrierte Zeitung”.

Bitwa pod Wąchockiem dnia 4. lutego 1863 r.

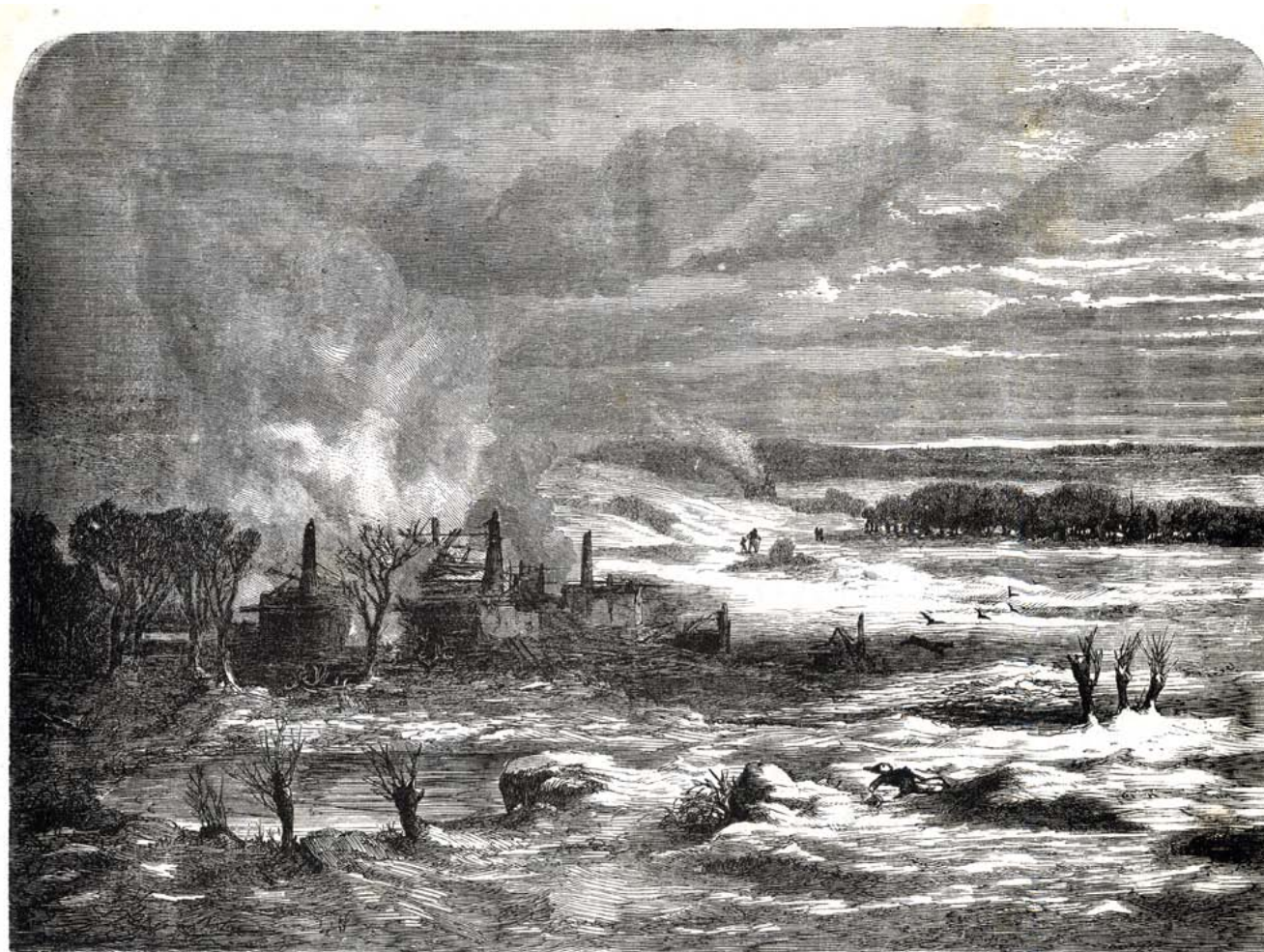

Bitwa pod Wąchockiem

Drzeworyt, 13 x 17,5 cm. Niesygnowany.

„Postęp” 1863 nr 9 (25 marca), s. 67.

Atak wojsk rosyjskich na obóz Mariana Langiewicza w Wąchocku (tzw. Republikę Wąchocką). W wyniku krwawych starć między 1 a 3 II 1863 (Błoto, Bzin, Suchedniów, Wąchock) powstańcy ponieśli duże straty. Langiewicz z resztkami oddziału odskoczył w Góry Świętokrzyskie.

Widok Małogoszczy po bitwie i zniszczeniu przez Moskali d. 19. lutego 1863.

Widok Małogoszcza po bitwie i zniszczeniu przez Moskali

Drzeworyt, 17 x 23,5 cm. Niesygnowany.

„Postęp” 1863 nr 10 (15 kwietnia), s. 78.

Bitwa pod Małogoszczem na Kielecczyźnie stoczona 24 II 1863 między oddziałem powstańczym Mariana Langiewicza a wojskiem rosyjskim dowodzonym przez Włodzimierza Dobrowolskiego. Powstańcy zostali pobici, ponosząc dotkliwe straty w ludziach i sprzęcie.

Przysięga Langiewicza w Goszczy.

Przysięga Langiewicza w Goszczy

Drzeworyt, 16 x 18,3 cm. Niesygnowany,
na podstawie szkicu Walerego Gadomskiego.

„Postęp” 1863 nr 10 (15 kwietnia), s. 79.

Z inicjatywy Białych 11 III 1863 Marian Langiewicz ogłosił się w Goszczy dyktatorem powstania. Uroczysta przysięga dyktatora i podpisanie dekretu o rządzie cywilnym miały miejsce tego samego dnia w Sosnowce.

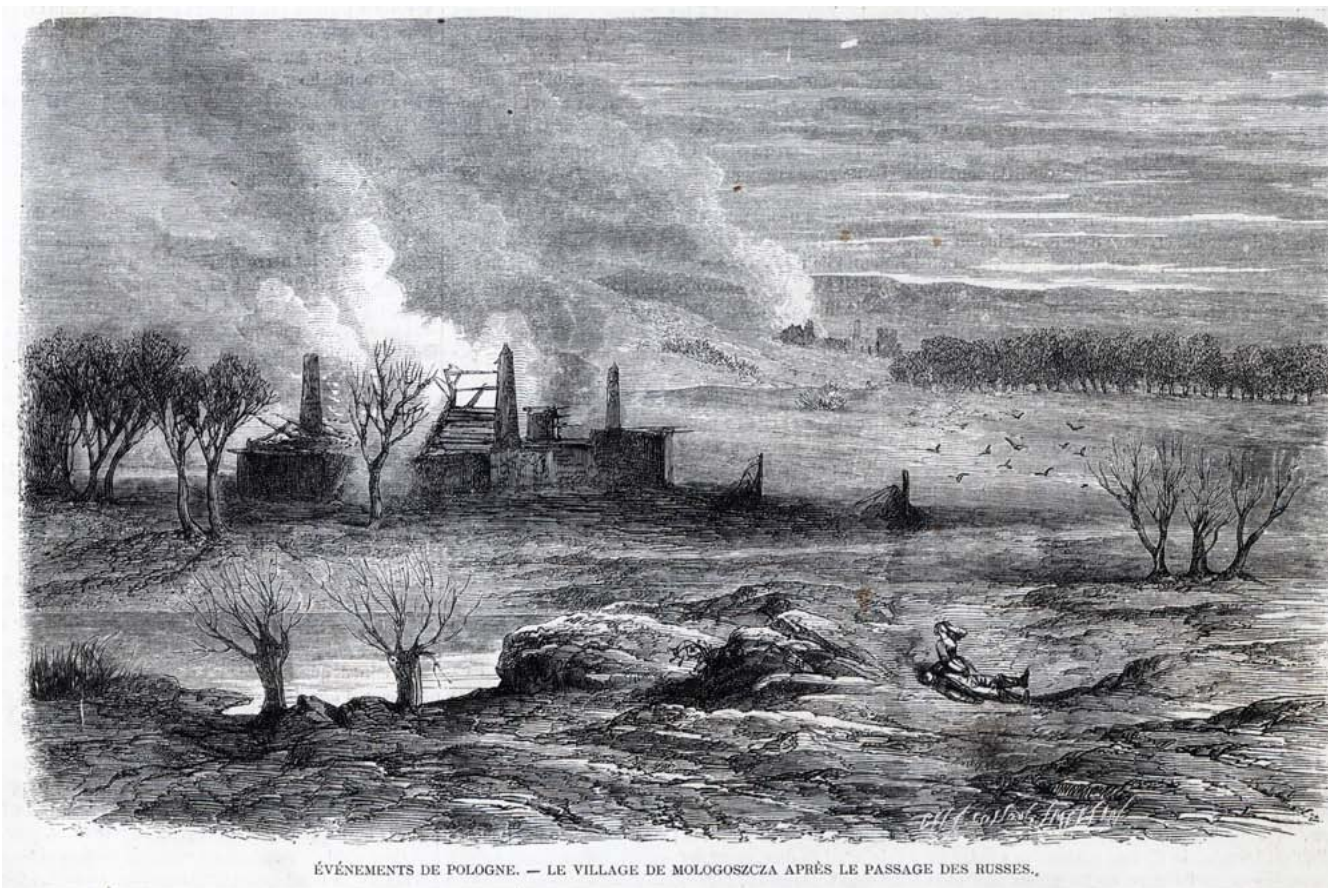
Generał Bentkowski ze swoim sztabem

Drzeworyt, 15,9 x 22,2 cm.

Rys. Jules Worms na podstawie szkicu „korespondenta specjalnego”, ryt. Best, Cosson & Smeeton.

„L'Illustration. Journal Universel” 1863 nr 1051 (18 kwietnia), s. 245.

Władysław Bentkowski (1817-1887), działacz polityczny i społeczny, publicysta, poseł do sejmu pruskiego, podporucznik armii pruskiej. Uczestnik powstania listopadowego i walk na Węgrzech w Legionie Polskim (1849). W powstaniu styczniowym szef sztabu Mariana Langiewicza, brał udział w walkach, m.in. pod Grochowskimi, 18 III 1863. Więziony do 1866 przez Austriaków i Prusaków, po zwolnieniu osiadł w Poznaniu.

ÉVÉNEMENTS DE POLOGNE. — LE VILLAGE DE MOLOGOSZCZA APRÈS LE PASSAGE DES RUSSÉS.

Widok Małogoszcza po przejściu Rosjan

Drzeworyt, 13,6 x 21,8 cm.

Ryt. Best, Cosson & Smeeton.

„L'Illustration. Journal Universel” 1863
nr 1051 (18 kwietnia), s. 248.

W wyniku bitwy pod Małogoszczem, stoczonej 24 II 1863, miasto zostało spalone, nie uniknęło też rabunków i morderstw dokonywanych przez Rosjan, poszukujących rannych powstańców.

CONVOI DE POLONAIS CONDUIT PAR LES AUTRICHIENS A TARNOW. — D'après les croquis de notre correspondant spécial.

Konwój powstańców prowadzony przez Austriaków do Tarnowa

Drzeworyt, 16 x 22 cm. Rys. Godefroy Durand
na podstawie szkicu „korespondenta specjalnego”.

„L'Illustration. Journal Universel” 1863
nr 1051 (18 kwietnia), s. 248.

Powstańcy ranni prawdopodobnie w bitwie pod Grochowiskami 18 III 1863. Źródło: A. Kunisz, *Udział ziemi tarnowskiej w powstaniu styczniowym*, Kraków 1990, s. 77.

THE INSURRECTION IN POLAND: INSURGENTS BIVOUACKING.—SEE PAGE 462.

Obóz powstańców

Drzeworyt, 17,2 x 23,8 cm. Niesygnowany.
„The Illustrated London News” 1863
nr 1200 (25 kwietnia), s. 449.

Początek potyczki pod Olszanką w Augustowskiem

Drzeworyt, 22 x 31,6 cm. Rys. Jules Worms na podstawie szkicu „korespondenta specjalnego” (wg Gacha Michał Elwiro Andriolli?), ryt. Louis-Paul-Pierre Dumont.

„L'Illustration. Journal Universel” 1863
nr 1052 (25 kwietnia), s. 260.

Ilustracja zamieszczona również w „Illustrated Times”
(9 maja 1863).

Starcie powstańców z wojskiem rosyjskim 10 IV 1863 w lesie pod Olszanką. Rosjanie zostali odparci do Suwałk i przepędzeni przez miasto. Powstańcy zdobyli znaczną ilość broni. Źródło: „Dziennik Poznański” 1863 nr 86 (16 kwietnia).

Konwój rosyjski zaatakowany przez Polaków pod Kozłową Rudą (Litwa)

Drzeworyt, 15,7 x 22,8 cm. Rys. Ange-Louis Janet na podstawie szkicu Leona Kaplińskiego, ryt. Best, Cosson & Smeeton.

„L'Illustration. Journal Universel” 1863 nr 1052 (25 kwietnia), s. 261.

Ilustracja zamieszczona również w „Illustrated Times” (9 maja 1863).

Atak oddziału powstańczego dowodzonego przez Leona Kulczyckiego, przypuszczony 1 IV 1863 na stację kolejową Kozłowa Ruda (odcinek Kowno – Wierzbołowo kolei warszawsko-petersburskiej), w wyniku którego rozbito załogę złożoną z 80 żołnierzy. Przy odparciu przybyłych posiłków rosyjskich dużą pomoc okazali powstańcy pod dowództwem Walerego Mroczkowskiego.

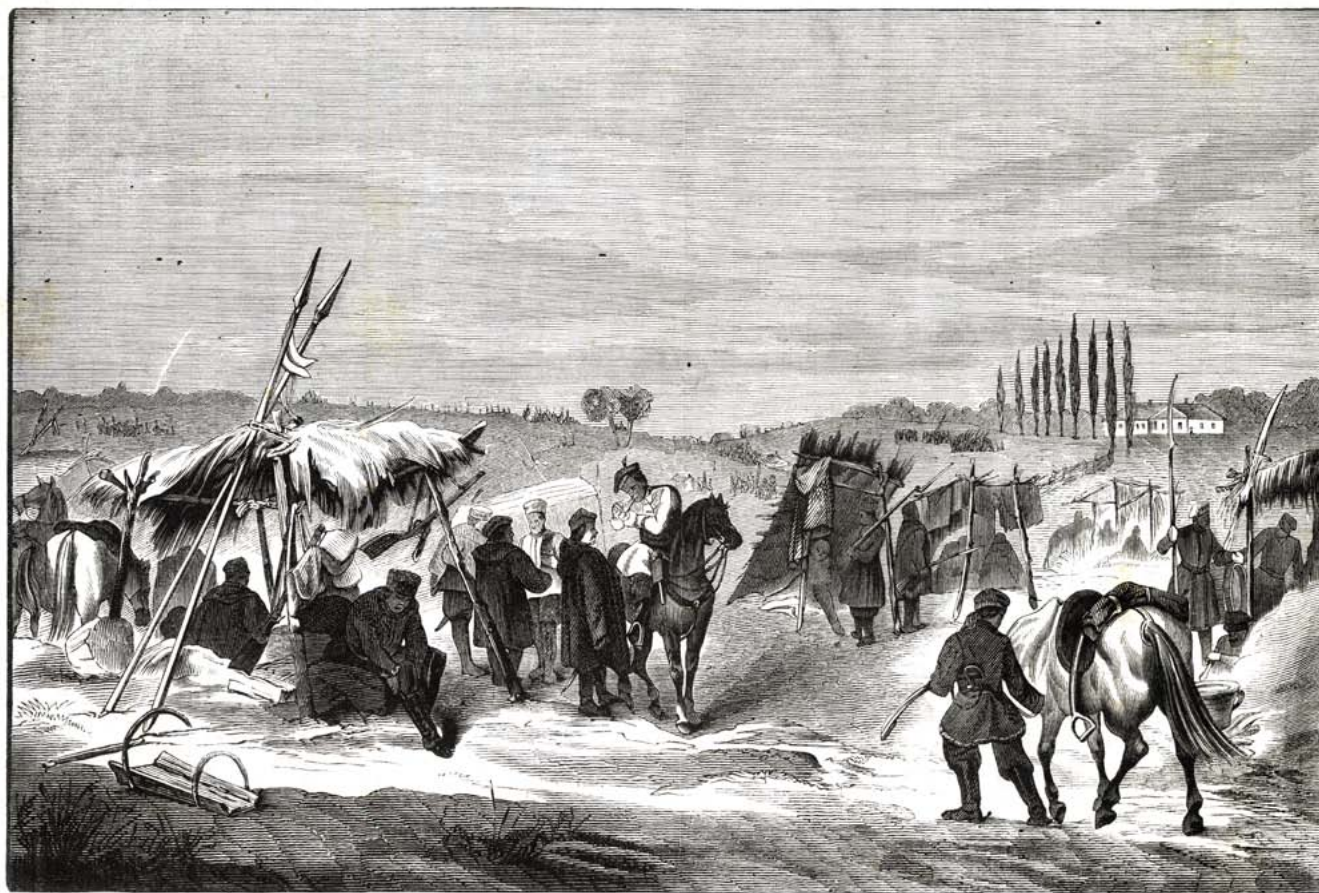
Przedstawienie się w kwaterze naczelnego wodza.

Przedstawienie się w kwaterze naczelnego wodza

Drzeworyt, 16,8 x 23,5 cm. Sygnowany:
Martin-Jacques-Charles Lallemant.

„Postęp” 1863 nr 11 (1 maja), s. 90.

Ochotnicy przybyli z Krakowa do Sosnowki, gdzie mieściła się kwatera główna Langiewicza; tam 11 III 1863 nastąpiło zaprzysiężenie dyktatora.

Obóz w Goszczy (według rysunku Leopolskiego).

Obóz w Goszczy

Drzeworyt, 15,5 x 23,4 cm. Rys. Wilhelm Leopolski.

„Postęp” 1863 nr 12 (15 maja), s. 102.

Obóz Langiewicza w Goszczy, założony 6 III 1863, ścigał z Krakowa licznych ochotników, wysłanników politycznych, szpiegów i zwykłych ciekawskich.

Pwstańcy na posterunku.

Powstańcy na posterunku

Drzeworyt, 14 x 16 cm. Niesygnowany.

„Postęp” 1863 nr 12 (15 maja), s. 103.

Pierwodruk: „L’Illustration. Journal Universel”
(28 marca 1863).

Pikieta powstańcza na granicy rosyjsko-austriackiej koło
Krakowa, marzec 1863.

Przechód powstańców przez granicę, (rysował Leopolski).

Przechód powstańców przez granicę

Drzeworyt, 15,6 x 23 cm. Rys. Wilhelm Leopolski.

„Postęp” 1863 nr 13 (1 czerwca), s. 114.

Événements de Pologne. — COMBAT DE KRASNOBROD. — D'après un croquis de M. W. S.

Bitwa pod Krasnobrodem

Drzeworyt, 14,7 x 22,1 cm. Rys. Jules Worms
na podstawie szkicu W.S., ryt. Best, Cosson & Smeeton.

„L'Illustration. Journal Universel” 1863
nr 1058 (6 czerwca), s. 360.

Starcie pod Krasnobrodem (24 III 1863) oddziału powstańczego Marcina Borelowskiego (ściganego po spaleniu magazynów rządowych w Hrubieszowie) z kolumną wojsk rosyjskich mjr. Ogalina, w wyniku którego oddział został rozбит.

Postój polskich ochotników w lesie na Litwie

Drzeworyt, 23 x 32 cm. Rys. Théophile Schuler na podstawie szkicu „korespondenta specjalnego” (wg Gacha Michał Elwiro Andriolli?), ryt. Best, Cosson & Smeeton.

„L'Illustration. Journal Universel” 1863
nr 1059 (13 czerwca), s. 376.

4 IV 1863 rozpoczęło się powstanie na Litwie, któremu przewodzili Konstanty Kalinowski i Zygmunt Sierakowski.

Powstańczy poczet sztandarowy

Drzeworyt, 18,6 x 22 cm. Rys. Ange-Louis Janet
na podstawie szkicu Juliusza Kossaka?,
ryt. Louis-Paul-Pierre Dumont.

„L'Illustration. Journal Universel” 1863
nr 1062 (4 lipca), s. 1.

Ilustracja zamieszczona również w „Illustrerad Tidning”.

Posterunek Kozaków na Ukrainie

Drzeworyt, 7,9 x 15,8 cm. Rys. Jules Worms
na podstawie szkicu Boniego,
ryt. Best, Cosson & Smeeton.

„L'Illustration. Journal Universel” 1863
nr 1062 (4 lipca), s. 4.

ARRIVÉE DES VOLONTAIRES GALICIENS A DRUSZKOPOL (VOLHYNIE). — D'après un croquis de M. Boni.

Przybycie ochotników galicyjskich do Drużkopola na Wołyniu

Drzeworyt, 13,9 x 22,2 cm. Ryt. Best, Cosson & Smeeton
na podstawie szkicu Boniego.

„L'Illustration. Journal Universel” 1863
nr 1062 (4 lipca), s. 4.

31 marca Tymczasowy Rząd Narodowy ogłosił Żółtą Hramotę, spisany cyrylicą dekret wzywający lud Podola, Wołynia i Ukrainy do udziału w powstaniu i proklamujący uwłaszczenie chłopów na tych terenach. Powstanie na Rusi wybuchło 8 V 1863.

W bitwie pod Walewicami, stoczonej dnia 8 lipca 1863.

W bitwie pod Walewicami, stoczonej dnia 8 lipca 1863

Drzeworyt, 13,8 x 22 cm. Niesygnowany.

„Postęp” 1863 nr 14 (1 sierpnia), s. 124.

Atak oddziału kapitana Roberta Skowrońskiego, w sile 300 powstańców, na przeważające siły rosyjskie. Zaskoczony nieprzyjaciół poniosł dotkliwe straty.

Na ilustracji bitwa pod Węgrowem stoczona 3 II 1863. Pierwodruk: „L’Illustration” 28 III 1863.

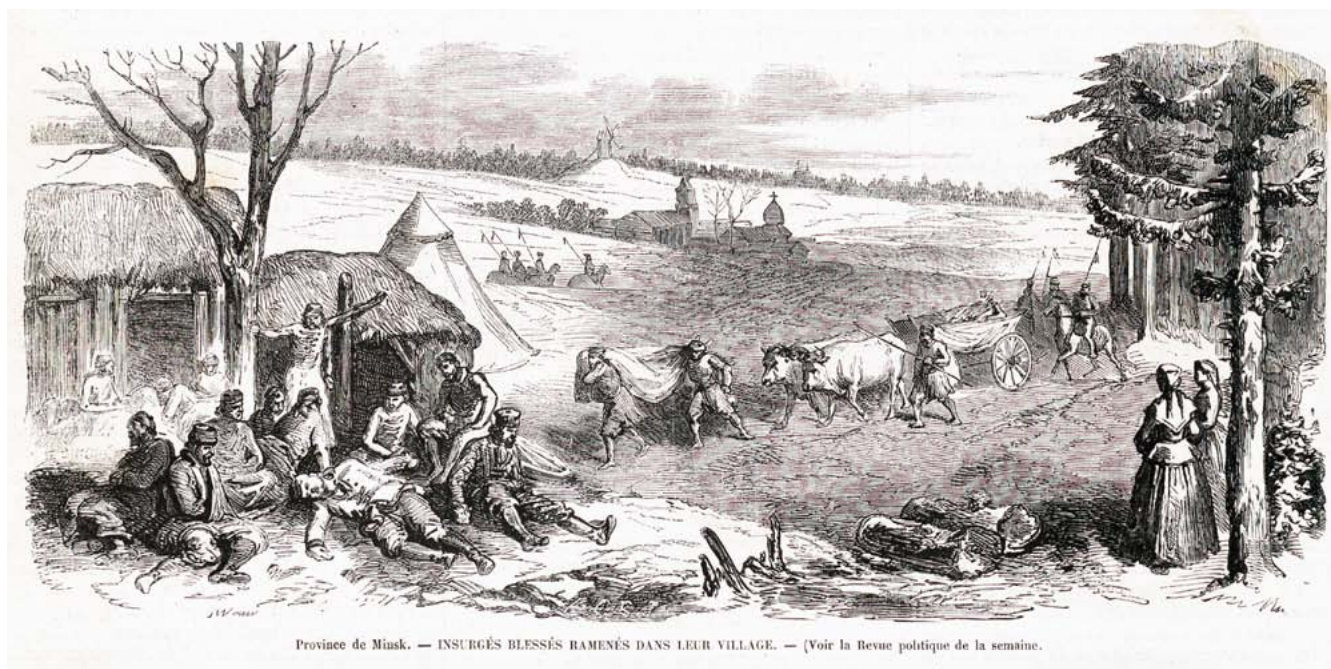

Chłopi polscy ukrywający cenne przedmioty swojego właściciela, aby je uchronić przed Rosjanami

Drzeworyt, 10 x 11,5 cm. Niesygnowany,
wg indeksu czasopisma: Jules Worms.

„L'Illustration. Journal Universel” 1863
nr 1067 (8 sierpnia), s. 100.

L'AYSAK POLONAIS CACHANT LES OBJETS PRÉCIEUX DE SON SEIGNEUR POUR LES DÉROBER AUX RUSSÉS.

Gubernia mińska, ranni powstańcy odwożeni do swojej wsi

Drzeworyt, 19,8 x 22,1 cm. Rys. Jules Worms (wg Gacha
na podstawie szkicu Michała Elwira Andriollego?),
ryt. Best, Cosson & Smeeton.

„L'Illustration. Journal Universel” 1863
nr 1067 (8 sierpnia), s. 100.

Province de Minsk. — INSURGÉS BLESSÉS RAMENÉS DANS LEUR VILLAGE. — (Voir la Revue politique de la semaine.

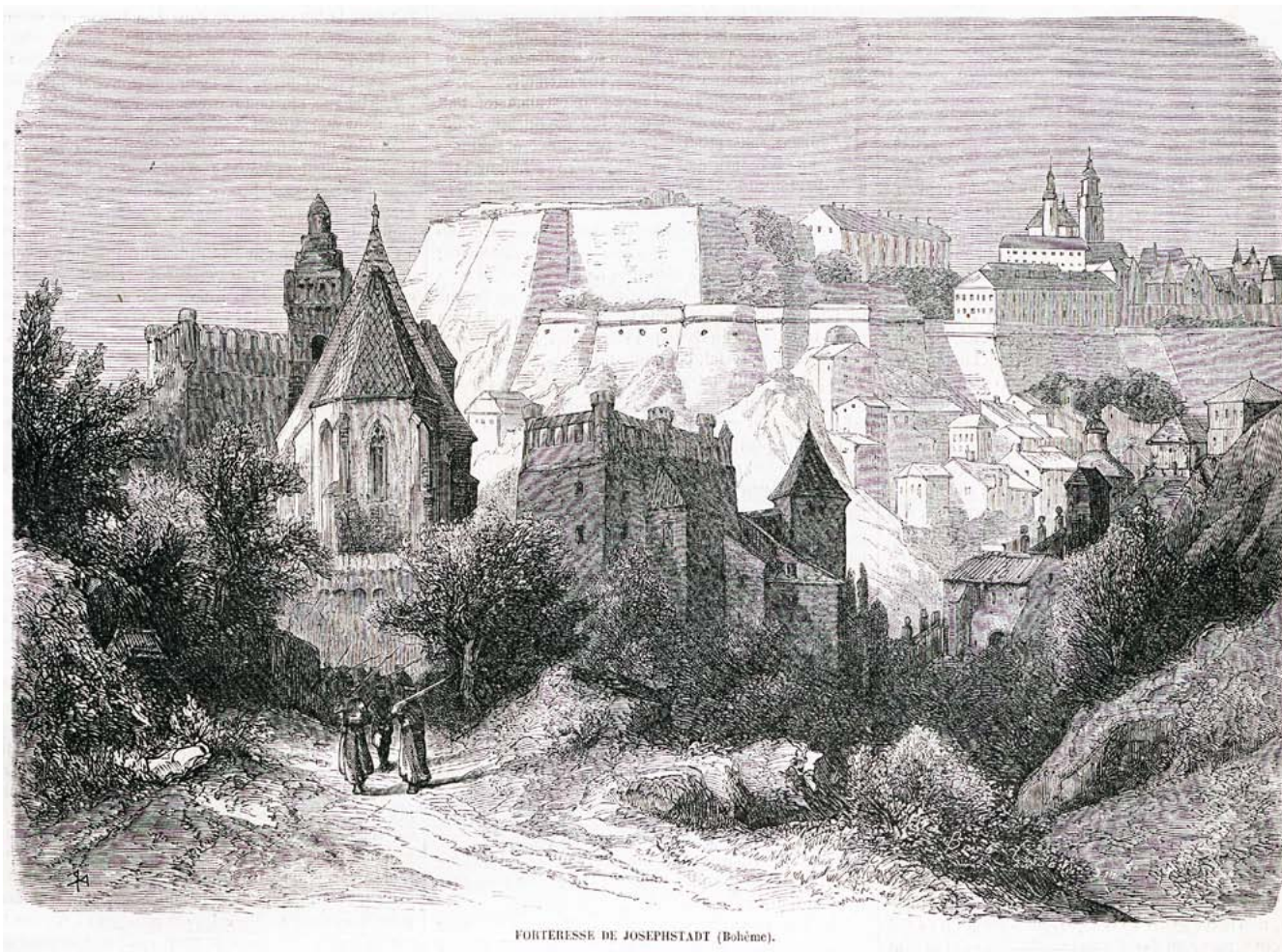
UNE VISITE DOMICILIAIRE EN LITHUANIE. — D'après les croquis de M. Carauli.

Rewizja w domu na Litwie

Drzeworyt, 9,8 x 13,3 cm. Ryt. Best, Cosson & Smeeton na podstawie szkicu Auguste'a Auclaira.

„L'illustration. Journal Universel” 1863
nr 1067 (8 sierpnia), s. 100.

Ilustracja zamieszczona również w „Illustrated Times”
(22 sierpnia 1863).

FORTERESSE DE JOSEPHSTADT (Bohême).

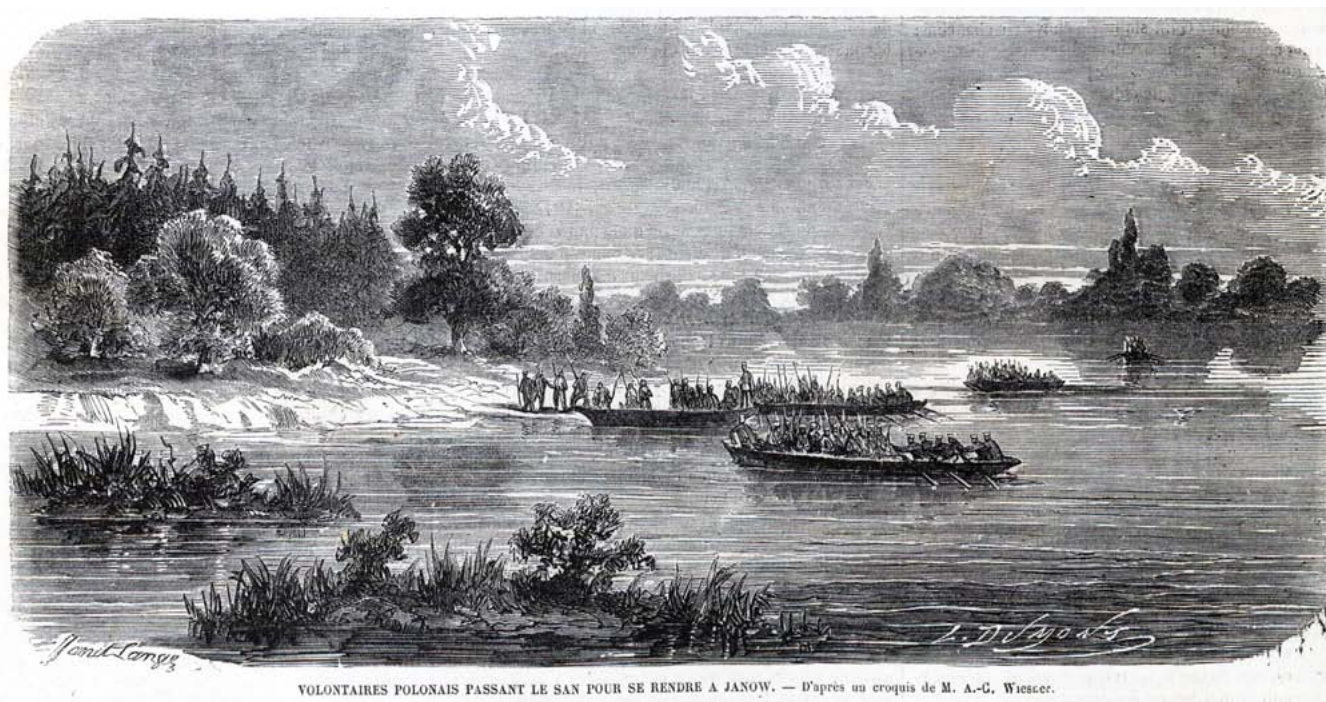
Twierdza Josephstadt

Drzeworyt, 15,5 x 22,3 cm. Ryt. Best, Cosson & Smeeton.

„L'Illustration. Journal Universel” 1863

nr 1068 (15 sierpnia), s. 125.

Twierdza w Czechach, gdzie osadzono 28 IV 1863 dyktatora powstania Mariana Langiewicza; zwolniony 28 II 1865, blisko rok po upadku powstania.

Przeprawa ochotników przez San z Galicji w Lubelskie

Drzeworyt, 11 x 22 cm. Rys. Ange-Louis Janet
na podstawie szkicu A.C. Wiesnera,
ryt. Louis-Paul-Pierre Dumont.

„L'Illustration. Journal Universel” 1863
nr 1071 (5 września), s. 164.

Nowe polskie mundury

Drzeworyt, 15 x 22,3 cm.

Rys. Ange-Louis Janet, ryt. Best, Cosson & Smeeton.

„L'Illustration. Journal Universel” 1863
nr 1073 (19 września), s. 193.

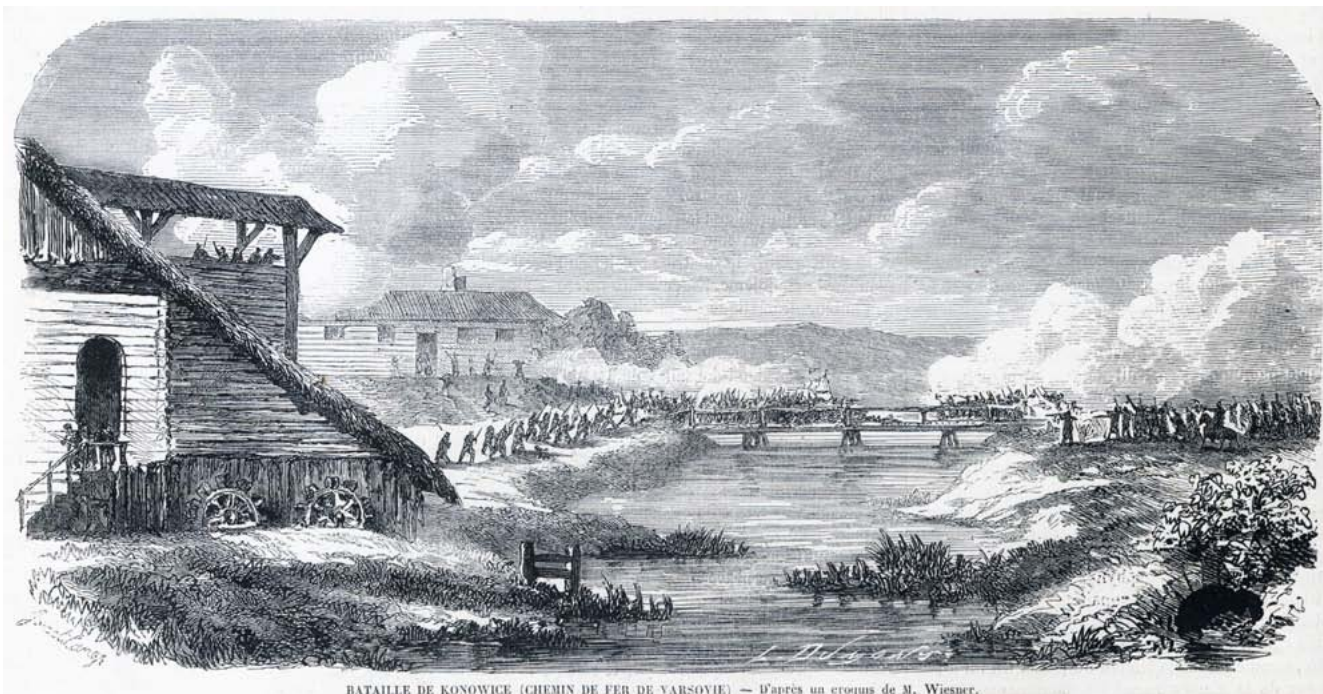

Pałac w Wilnie, w którym mieszka gen. Murawiew

Drzeworyt, 10,9 x 16,1 cm. Rys. Jules Gaildrau na podstawie fotografii Abdona Korzona?, ryt. Louis-Paul-Pierre Dumont.

„L'Illustration. Journal Universel” 1863
nr 1073 (19 września), s. 197.

Niegdyś rezydencja rodu Gasztołdów, od XVI w. siedziba biskupów wileńskich, w XIX w. rezydowali tutaj generał-gubernatorzy Wilna, w okresie międzywojennym siedziba rządu Litwy Środkowej, od 1997 Pałac Prezydencki, siedziba prezydenta Republiki Litewskiej.

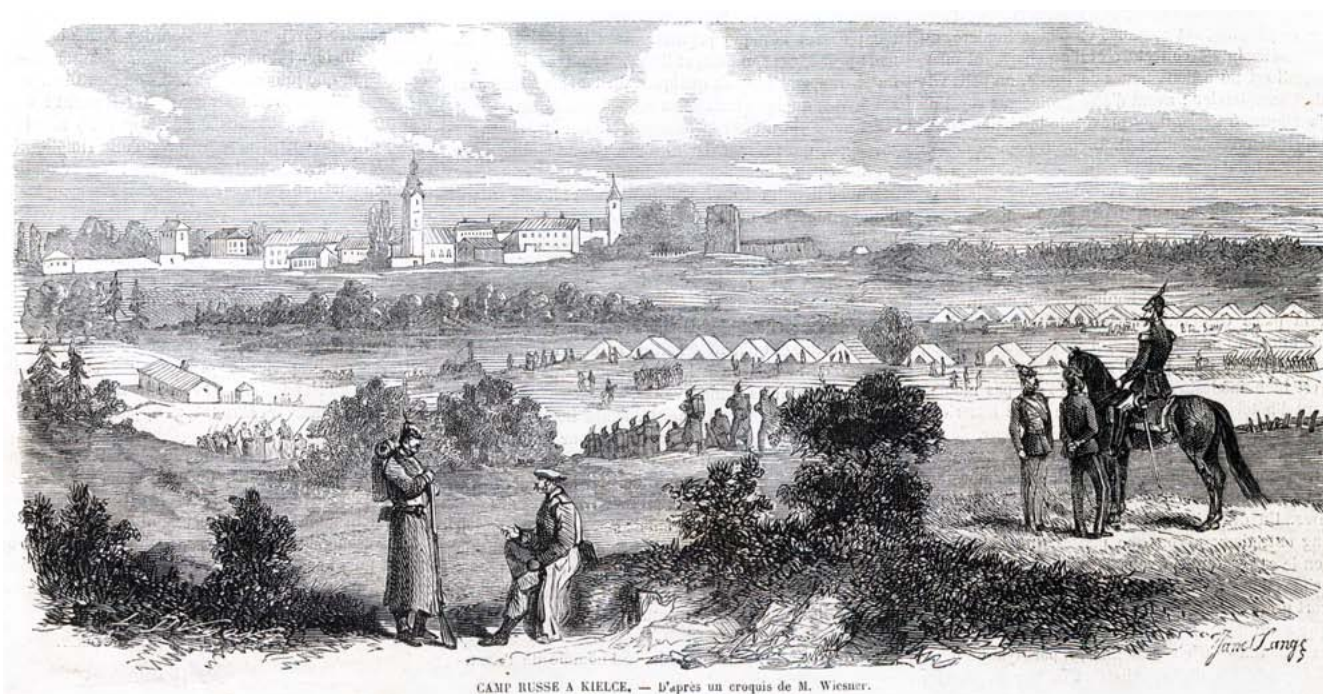
BATAILLE DE KONOWICE (CHEMIN DE FER DE VARSOVIE) — D'après un croquis de M. Wiesner.

Bitwa pod Konowicami

Drzeworyt, 11 x 22 cm. Rys. Ange-Louis Janet na podstawie szkicu A.C. Wiesnera, ryt. Louis-Paul-Pierre Dumont.

„L'Illustration. Journal Universel” 1863 nr 1074 (26 września), s. 212.

Tekst do ilustracji zamieszczony w „L'Illustration. Journal Universel” 1863 nr 1075 (3 X), informuje o starciach oddziału Aleksandra Krukowieckiego, dowodzonego przez braci Habichów, z Rosjanami. Do potyczek doszło 14-15 VIII 1863 pod Pieskową Skałą, Głanowem i niezlokalizowanymi bliżej Konowicami (Imbramowicami?).

CAMP RUSSE A KIELCE, — D'après un croquis de M. Wiesner.

Obóz wojsk rosyjskich pod Kielcami

Drzeworyt, 11,1 x 22,5 cm. Rys. Ange-Louis Janet na podstawie szkicu A.C. Wiesnera, ryt. Louis-Paul-Pierre Dumont.

„L'Illustration. Journal Universel” 1863 nr 1074 (26 września), s. 212.

Odbicie uprowadzonych przez Moskali rannych powstańców.

**Odbicie uprowadzonych przez Moskali
rannych powstańców**

Drzeworyt, 12,5 x 14,8 cm. Niesygnowany.

„Postęp” 1863 nr 15 (1 października), s. 136.

Pierwodruk: „L’Illustration. Journal Universel”
(28 marca 1863).

Dniówka litewskich powstańców.

Dniówka litewskich powstańców

Drzeworyt, 16,5 x 26,4 cm. Sygnowany: X.A. v. Hofmann.

„Postęp” 1863 nr 15 (1 października), s. 137.

Pierwodruk: „L’Illustration. Journal Universel”
(13 czerwca 1863).

Tekst do ilustracji traktuje o powstańcach litewskich, m.in. z oddziału księdza **Antoniego Mackiewicza (1827 lub 1828-1863)**, który pierwszy na Litwie podjął walkę i stoczył blisko 20 bitew i potyczek; skazany na śmierć, powieszony 28 XII 1863 w Kownie. W pamięci ludu litewskiego postać legendarna, przez historiografię polską i litewską zaliczony w poczet bohaterów narodowych.

Przejście oddziału Brzezińskiego pod Pieskową Skałą (woj. krakowskie)

Drzeworyt, 22,2 x 15,9 cm. Rys. Ange-Louis Janet,
ryt. Best, Cosson & Smeeton.

„L'Illustration. Journal Universel” 1863
nr 1075 (3 października), s. 228.

Ilustracja zamieszczona również w „Illustrated Times”
(17 października 1863).

Oddział Aleksandra Krukowieckiego dowodzony przez
braci Habichów w drodze z Krakowa do oddziału Zyg-
munta Chmieleńskiego (14-15 VIII 1863).

DÉFENSE DU COMTE ALEXANDRE KRUKOWIECKI DANS LE CHATEAU DE GLANOW.

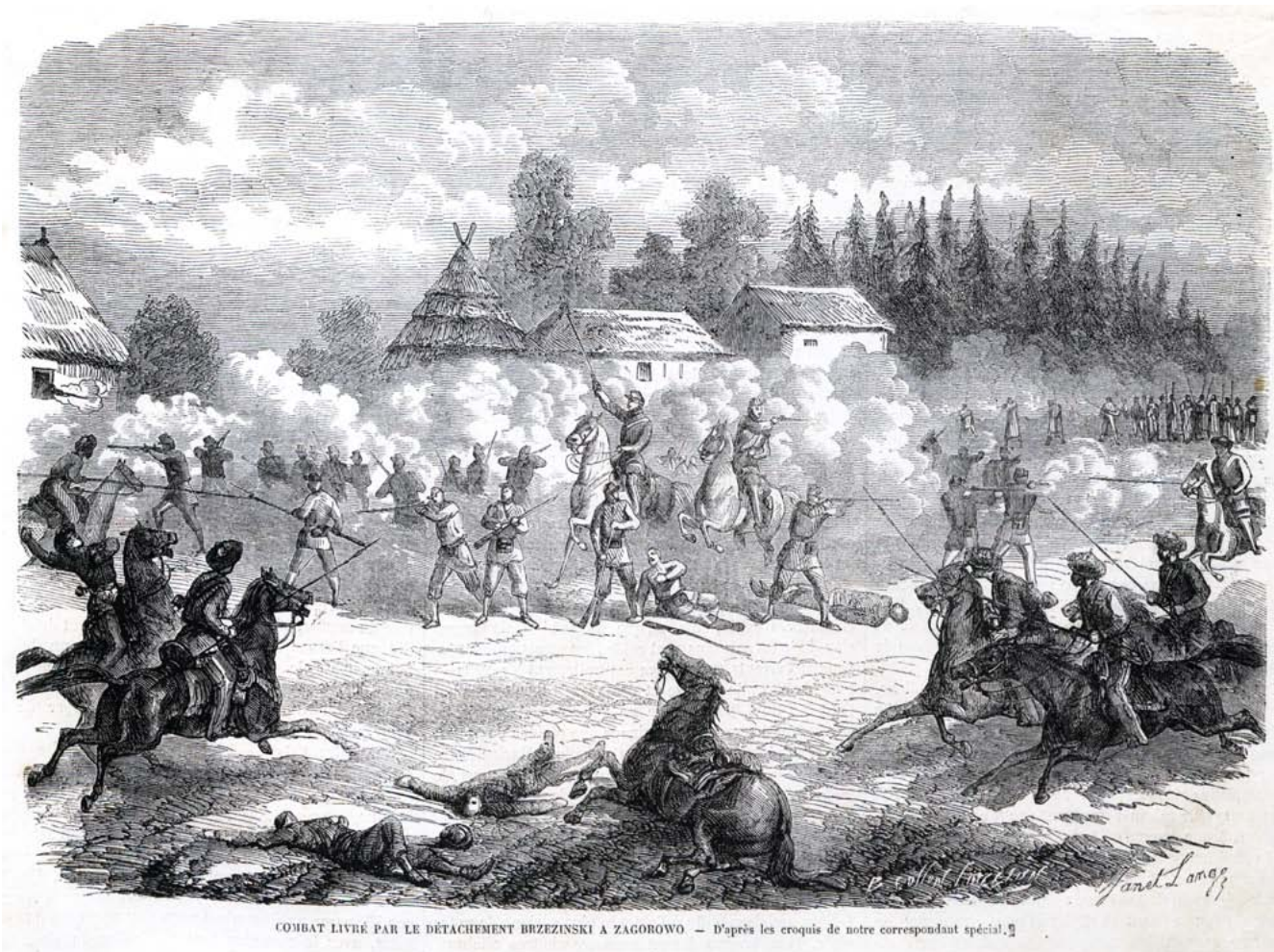
Obrona dworu w Glanowie przez Aleksandra Krukowieckiego

Drzeworyt, 9,7 x 14,7 cm. Rys. wg indeksu czasopisma:
Ange-Louis Janet, ryt. Best, Cosson & Smeeton.

„L'Illustration. Journal Universel” 1863
nr 1075 (3 października), s. 229.

Ilustracja zamieszczona również w „Illustrated Times”
(17 października 1863).

Heroiczna obrona dworu w Glanowie (15 VIII 1863) przez dwudziestu powstańców dowodzonych przez Aleksandra Krukowieckiego. Beznadziejność ataku, poważne straty i wieść o rzekomo nadciągających posiłkach skłoniły Rosjan do odstąpienia. Podczas walki śmierć poniósł dzierżawca dworu, Leon Rutkowski.

COMBAT LIVRÉ PAR LE DÉTACHEMENT BRZEZIŃSKI A ZAGÓROWO — D'après les croquis de notre correspondant spécial.

Brzeziński podczas potyczki pod Zagórowem

Drzeworyt, 15,9 x 22,4 cm. Rys. Ange-Louis Janet na podstawie szkicu „korespondenta specjalnego” (Juliusza Kossaka?), ryt. Best, Cosson & Smeeton.

„L'Illustration. Journal Universel” 1863
nr 1075 (3 października), s. 229.

Ilustracja zamieszczona również w „Illustrated Times”
(17 października 1863).

Rozproszenie oddziału Krukowieckiego pomiędzy Zagórowem a Głanowem na skutek zagrożenia przez poważniejsze siły rosyjskie. Bracia Habichowie zostali rozbici pod Imbramowicami (15 VIII 1863), grupa Krukowieckiego przedostała się do dworu w Głanowie, broniąc go bohatersko przed Rosjanami. Część powstańców dotarła zgodnie z planem do oddziału Zygmunta Chmieleńskiego, część (w tym Krukowiecki) wróciła do Krakowa.

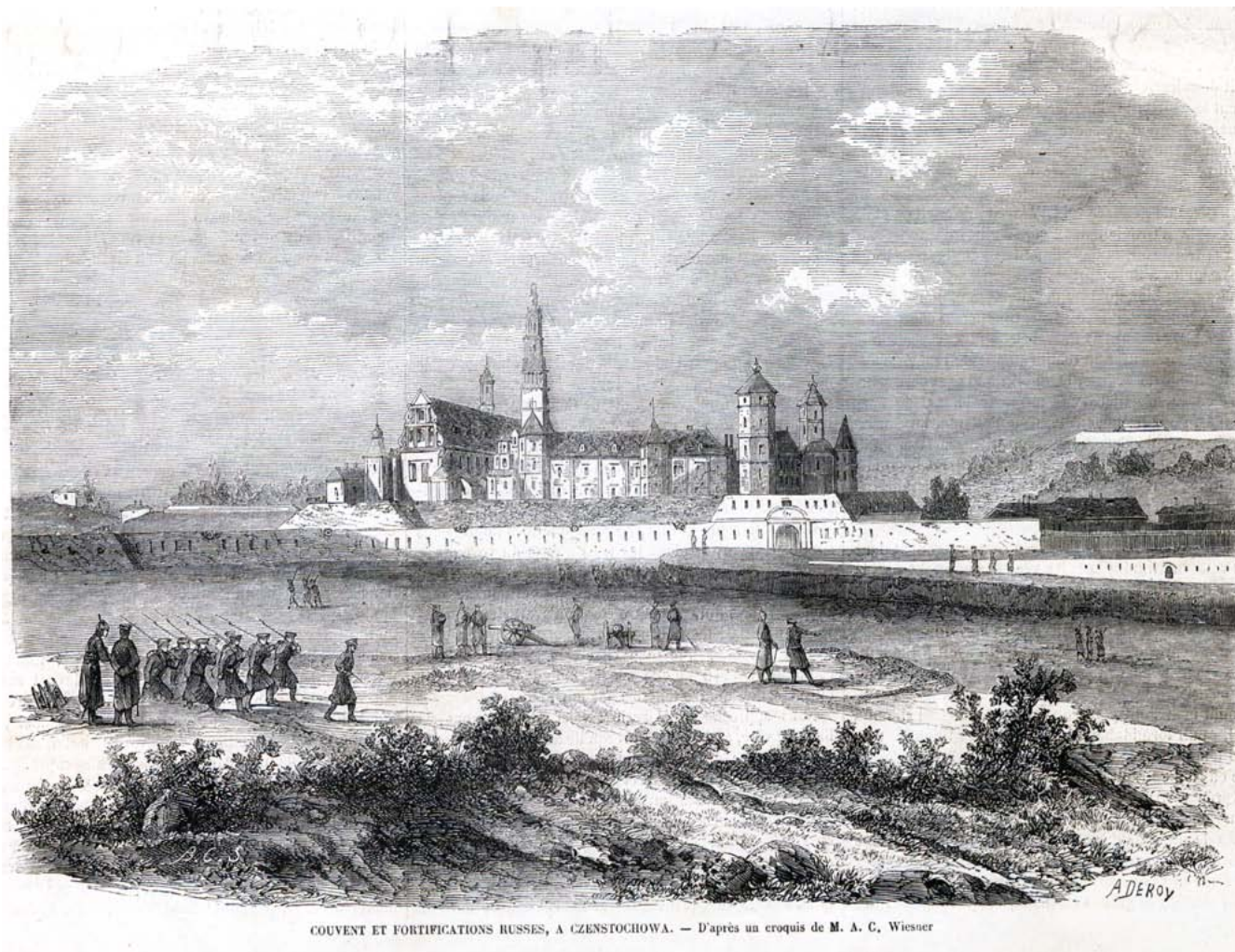
Konwój rannych powstańców do Krakowa.

Konwój rannych powstańców do Krakowa

Drzeworyt, 15 x 21,7 cm. Niesygnowany.

„Postęp” 1863 nr 16 (15 października), s. 149.

Pierwodruk: „L’Illustration. Journal Universel”
(28 marca 1863).

COUVENT ET FORTIFICATIONS RUSSES, A CZENSTOCHOWA. — D'après un croquis de M. A. C. Wiesner

Klasztor Paulinów i rosyjskie fortyfikacje w Częstochowie

Drzeworyt, 15,8 x 22, cm.

Rys. Auguste-Victor Deroy
na podstawie szkicu A.C. Wiesnera,
ryt. Best, Cosson & Smeeton.

„L'Illustration. Journal Universel” 1863
nr 1077 (17 października), s. 260.

Umundurowanie wojsk powstańczych.

Strzeley.

Ułany.

Kosyniery.

Umundurowanie wojsk powstańczych

Drzeworyt, 11,6 x 18,2 cm. Niesygnowany.

„Postęp” 1863 nr 17 (1 listopada), s. 160.

Pierwodruk: „L’Illustration. Journal Universel”
(28 marca 1863).

Oddziały Etmanowicza i Waszkiewicza, obozem stojące pod Brzeźnicą, w Augustowskiem.

**Oddziały Ejtminowicza i Waszkiewicza,
obozem stojące pod Brzeźnicą, w Augustowskiem**

Drzeworyt, 15,8 x 22 cm. Niesygnowany.

„Postęp” 1863 nr 17 (1 listopada), s. 161.

Bogusław Ejtminowicz (1830-1864), oraz jego brat **Julian (?-1873)**, oficerowie wojska rosyjskiego, od IV 1863 w powstaniu. Organizatorzy oddziału działającego w Grodzieńskim, we wrześniu bili się na Podlasiu razem z podpułkownikiem Karolem Krysińskim. Bogusław zginął w pobliżu Jedlanki 6 I 1864, Julian walczył pod dowództwem Walerego Wróblewskiego do 19 I 1864. Po powstaniu na emigracji, potem osiadł w Stanisławowie, gdzie zmarł w 1873. Zob. też „Czas” (Kraków) 1863 nr 213, 230.

Bitwa pod Żyrzynem (woj. lubelskie)

Drzeworyt, 22 x 30,8 cm. Rys. Ange-Louis Janet na podstawie szkicu por. Maksymiliana Jaxy, ryt. Best, Cosson & Smeeton.

„L'Illustration. Journal Universel” 1863
nr 1080 (7 listopada), s. 312.

Ilustracja zamieszczona również w „Illustrated Times”
(21 listopada 1863).

Zwycięskie uderzenie pod Żyrzynem (8 VIII 1863) oddziału powstańczego Michała Heydenreicha „Kruka” na rosyjski konwój eskortujący kasę (ok. 140 tys. rubli). Sukces Polaków doprowadził m.in. do dymisji ze stanowiska namiestnika Królestwa Polskiego wielkiego księcia Konstantego Mikołajewicza Romanowa i zastąpieniu go przez gen. Fiodora Berga.

Kozactwo w czasie rabunku.

Kozactwo w czasie rabunku

Drzeworyt, 17,2 x 24,1 cm. Niesygnowany.
„Postęp” 1863 nr 18 (15 listopada), s. 173.

Spalenie sprzętów i innych ruchomości przed pałacem hr. Andrzeja Zamojskiego w Warszawie d. 19. września 1863.

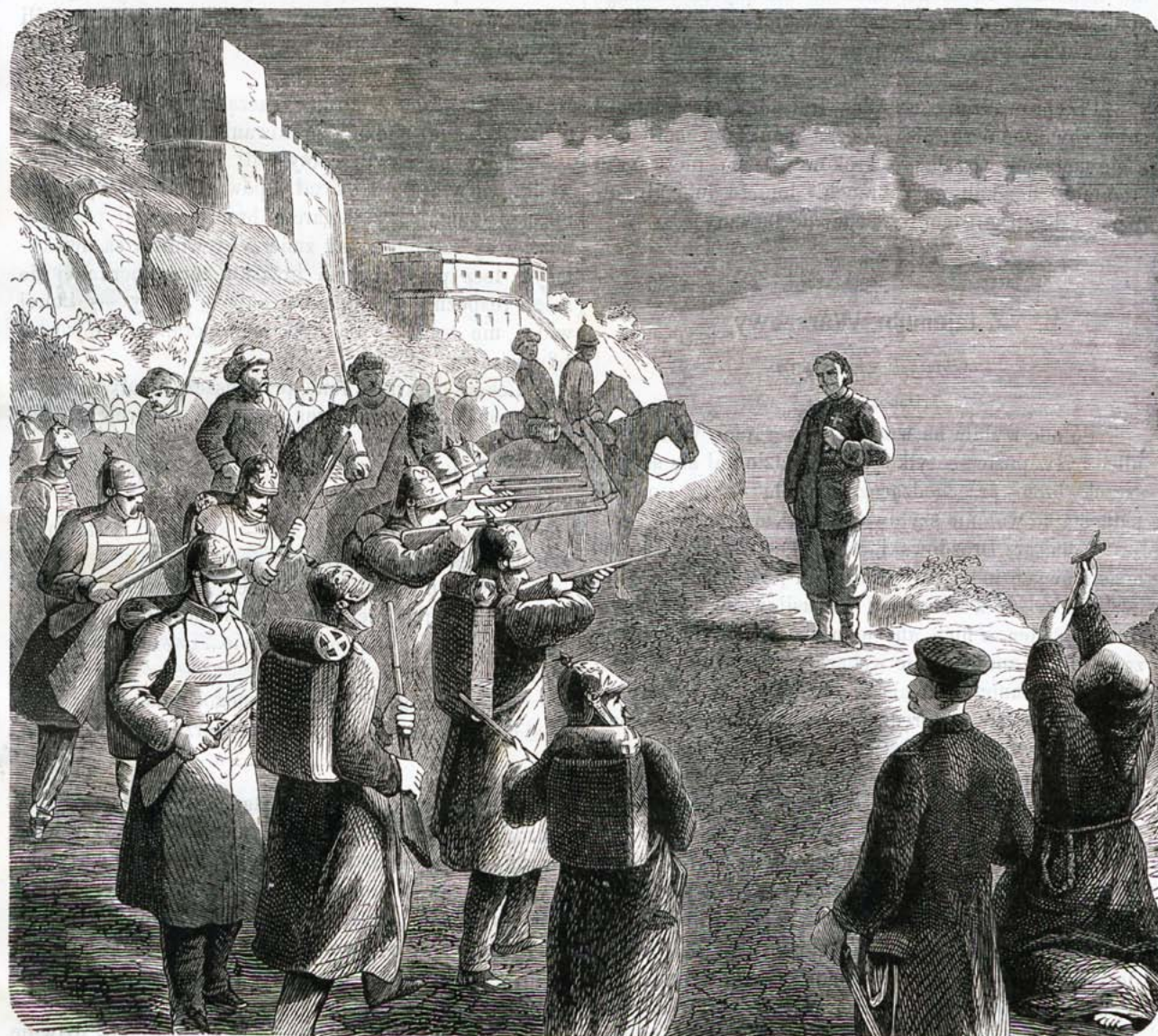
**Spalenie sprzętów i innych ruchomości
przed pałacem hr. Andrzeja Zamojskiego
w Warszawie dnia 19 września 1863**

Drzeworyt, 18 x 26,4 cm. Niesygnowany.

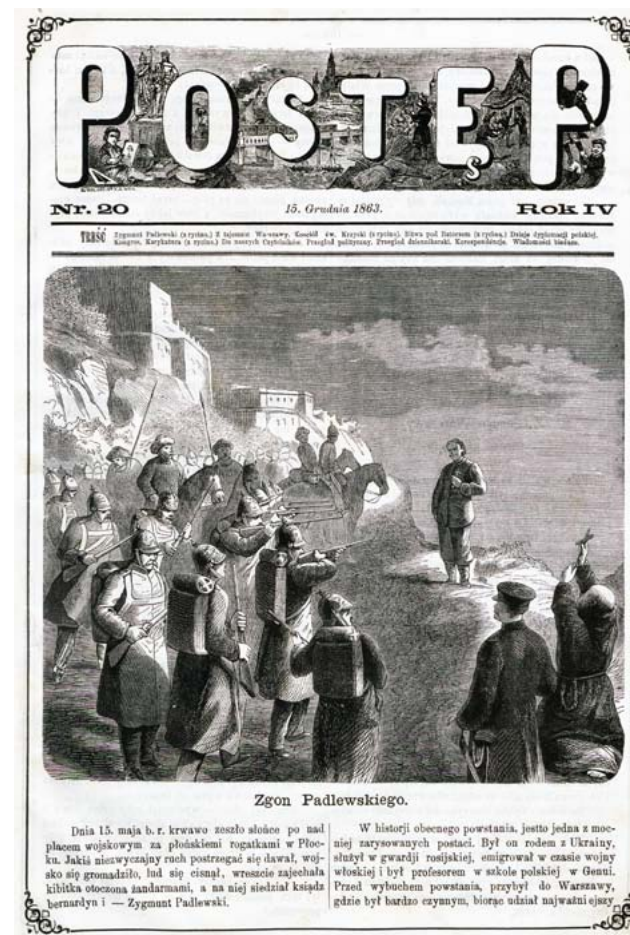
„Postęp” 1863 nr 19 (1 grudnia), s. 185.

Pierwodruk: „L’Illustration. Journal Universel”
(10 października 1863).

Represje, jakie dotknęły mieszkańców kamienicy Zamoyskich na Krakowskim Przedmieściu, z której dokonano 19 IX 1863 nieudanego zamachu na namiestnika Królestwa Polskiego i naczelnika Rządu Cywilnego gen. Fiodora Berga. Razem z meblami i dobytkiem lokatorów wyrzucono na bruk również fortepian Chopina.

Zgon Padlewskiego.

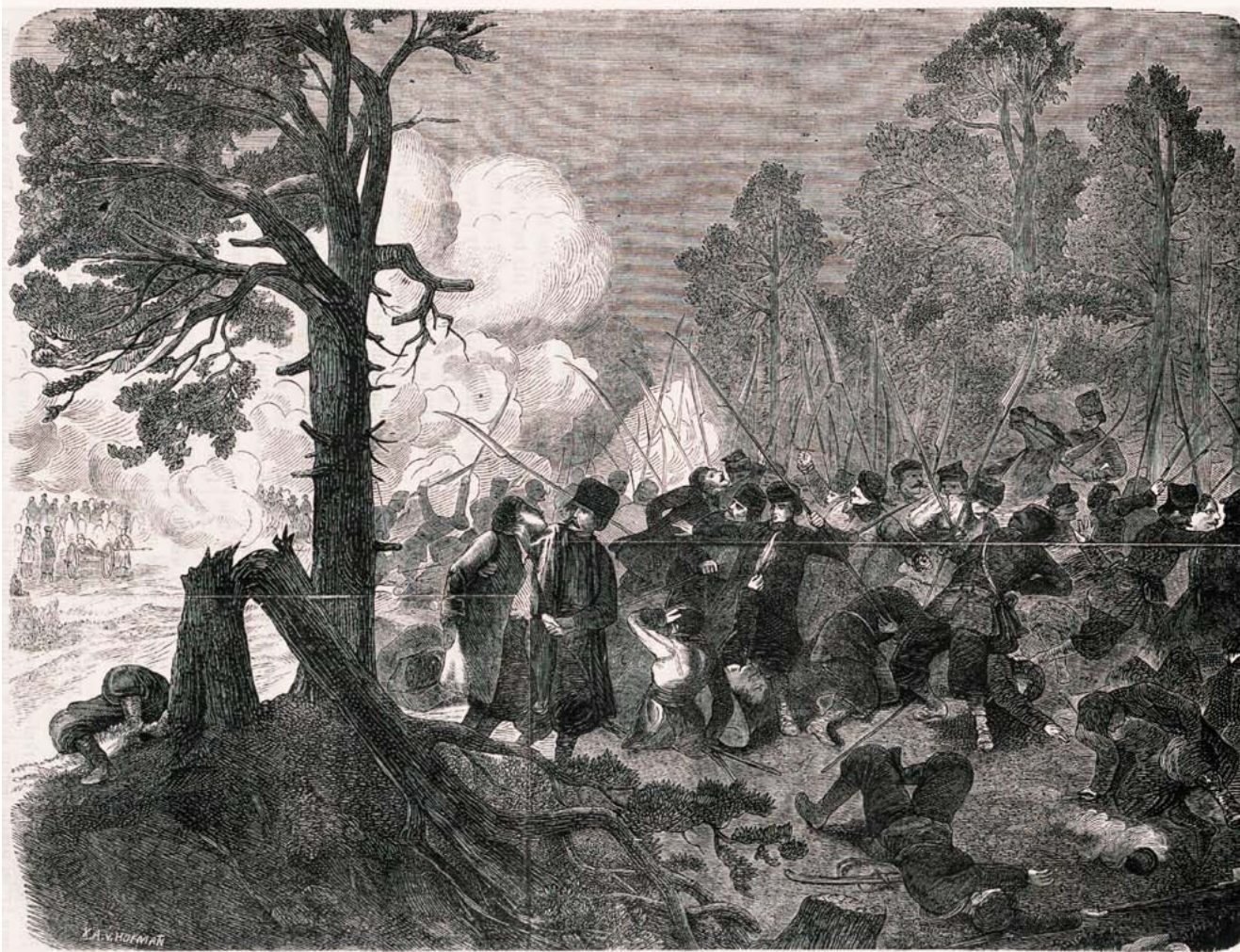

Zgon Padlewskiego

Drzeworyt, 15,6 x 17,5 cm. Niesygnowany.

„Postęp” 1863 nr 20 (15 grudnia), s. 193.

Zygmunt Padlewski (1836-1863), absolwent Akademii Artyleryjskiej, członek tajnego Koła Oficerskiego w Petersburgu, prezes paryskiego Towarzystwa Młodzieży Polskiej, wykładowca Polskiej Szkoły Wojskowej w Genui, następnie w Cuneo. Od 1862 w organizacji Czerwonych, naczelnik Warszawy, członek Komitetu Centralnego. W powstaniu styczniowym naczelnik woj. płockiego; dowodził w powiecie przasnyskim oddziałem Władysława Cichorskiego. Aresztowany i skazany na karę śmierci, rozstrzelany 15 V 1863 w Płocku.

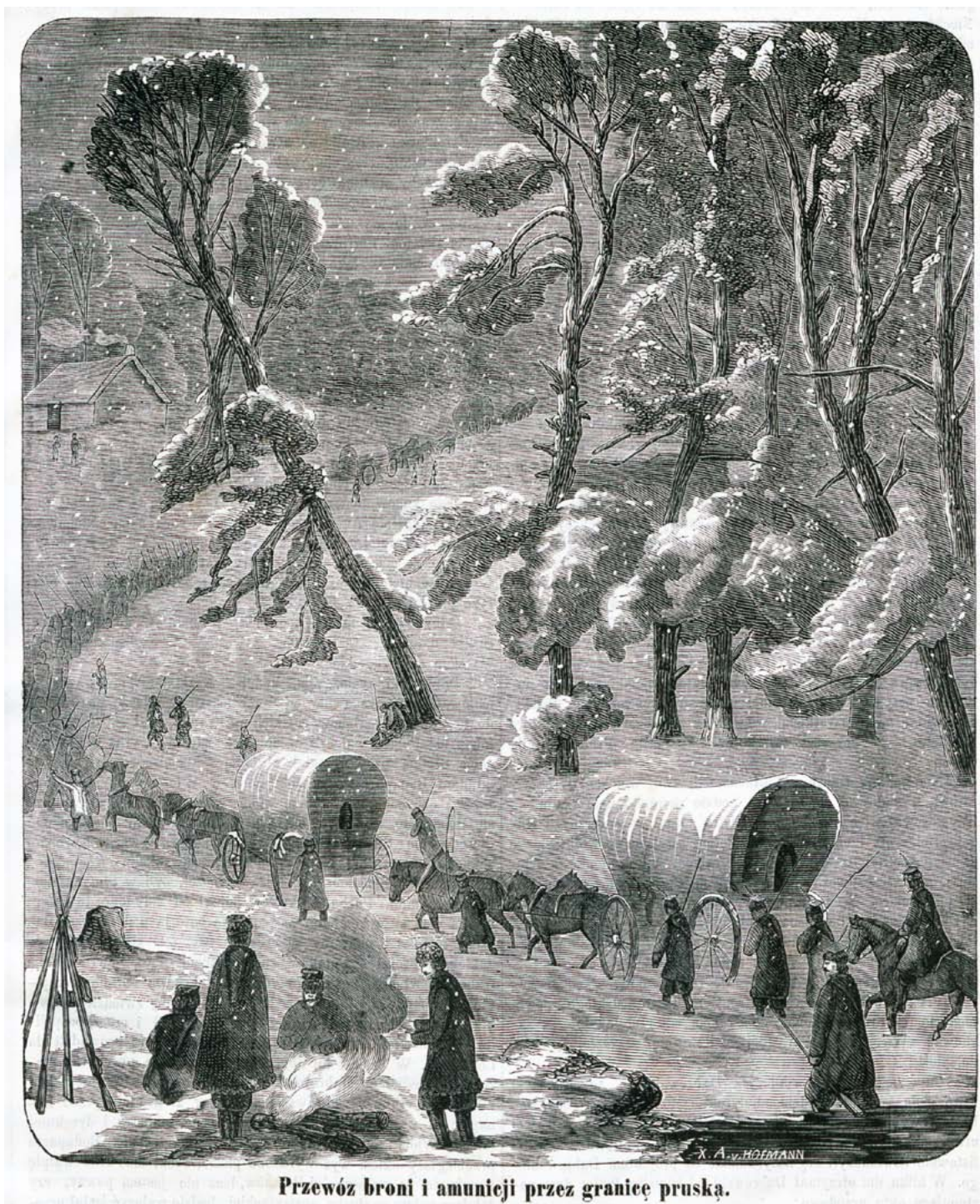

W bitwie pod Batorzem.

W bitwie pod Batorzem

Drzeworyt, 17,6 x 23,1 cm. Sygnowany: X.A. v. Hofman.
„Postęp” 1863 nr 20 (15 grudnia), s. 196.

Bitwa pod Batorzem stoczona 6 IX 1863 przez oddziały powstańcze Marcina Borelowskiego „Lelewela” i Teodora Cieszkowskiego „Ćwieka”, zakończona rozbiciem sił powstańczych. W walce poległ Borelowski, jeden z najbardziej znanych dowódców powstania styczniowego.

Przewóz broni i amunicji przez granicę pruską.

Przewóz broni i amunicji przez granicę pruską

Drzeworyt, 20,7 x 17,7 cm. Sygnowany: X.A.v. Hofman.

„Postęp” 1863 nr 20 (15 grudnia), s. 197.

Dobrze zorganizowana akcja przemytu broni w Prusach Wschodnich umożliwiła stosunkowo długie prowadzenie walk w woj. płockim i augustowskim.

LE COLONEL GANIER D'ABIN. — D'après une photographie de M. K. Beyer.

Pułkownik Ganier d'Abin

Drzeworyt, 9 x 9 cm. Rys. wg indeksu czasopisma: Marguerite-Marie Chenu na podstawie fotografii Karola Beyera?, ryt. Best, Cosson & Smeeton.

„L'Illustration. Journal Universel” 1863 nr 1083 (28 listopada), s. 356.

Paul Ganier d'Abin (ok. 1830 lub 1827-1863), Francuz. W powstaniu styczniowym podpułkownik, dowódca kosynierów w oddziale Edmunda Taczanowskiego w Kaliskiem, następnie dowódca samodzielnego oddziału w Mazowieckiem. Poległ w bitwie pod Wolą Cyrusową 4 IX 1863.

Léon Young de Blankenheim

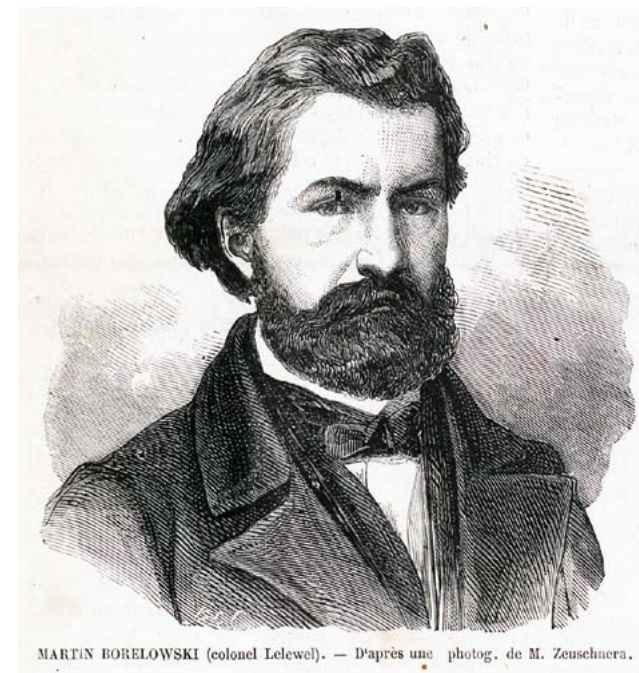
Drzeworyt, 11,9 x 9 cm. Niesygnowany, wg indeksu czasopisma: Ange-Louis Janet.

„L'Illustration. Journal Universel” 1863 nr 1056 (23 maja), s. 336.

Léon Young de Blankenheim (ok. 1837-1863), ochotnik z armii francuskiej zwerbowany przez Hotel Lambert. W marcu 1863 objął dowództwo jednego z trzech oddziałów powstańczych zorganizowanych przez poznański Komitet Działyńskiego, w kwietniu walczył na Kujawach, odniósł zwycięstwo pod Nową Wsią (26 IV), poległ 29 IV 1863 w bitwie pod Brdowem.

M. JUNCK DE BLANKENHEIM, TUÉ EN POLOGNE.

MARTIN BORELOWSKI (colonel Lelewel). — D'après une photog. de M. Zeuschnera.

Marcin Borelowski – „pułkownik Lelewel”

Drzeworyt 9 x 8,9 cm. Rys. wg indeksu czasopisma: Marguerite-Marie Chenu na podstawie fotografii Zeuschnera (wg Machnika przypuszczalnie na podst. fot. Aleksandra Witkowskiego), ryt. Best, Cosson & Smeeton.

„L'Illustration. Journal Universel” 1863 nr 1083 (28 listopada), s. 356.

Marcin Maciej Borelowski, pseud. Lelewel (1829-1863), z zawodu blacharz i studniarz. Uczestnik wystąpień rewolucyjnych w Krakowie 1846 i 1848, manifestacji patriotycznych w Warszawie. W powstaniu styczniowym pułkownik, naczelnik wojenny woj. podlaskiego, następnie lubelskiego; poległ 6 IX 1863 pod Batorzem.

Pułkownik Edmund Callier

Drzeworyt, 8 x 7,9 cm. Niesygnowany, wg indeksu czasopisma: Marguerite-Marie Chenu na podstawie fotografii Jana Nepomucena Seyfrieda.

„L'Illustration. Journal Universel” 1863 nr 1071 (5 września), s. 164.

Edmund Callier (1833-1893), historyk, publicysta. Oficer armii pruskiej, następnie we francuskiej Legii Cudzoziemskiej. W powstaniu styczniowym pułkownik, organizator i dowódca oddziału Wielkopolan, który wszedł w skład zgrupowania Kazimierza Mielęckiego. Ciężko ranny pod Olszakiem (22 III), walczył następnie na terenie wschodniej Wielkopolski i na Mazowszu. Od czerwca do sierpnia 1863 naczelnik sił zbrojnych woj. mazowieckiego. Aresztowany w 1864 przez władze pruskie za próbę przerzucenia oddziału z zaboru pruskiego do Królestwa; więziony do 1866 w Grudziądzu, po wyjściu osiadł na stałe w Poznaniu.

Joseph Chabriolle, dowódca żuawów

Drzeworyt, 8 x 8 cm. Niesygnowany, wg indeksu czasopisma: Marguerite-Marie Chenu na podstawie fotografii Walerego Rzewuskiego.

„L'Illustration. Journal Universel” 1863 nr 1071 (5 września), s. 164.

Joseph Chabriolle, pseud. Ami (?-1863), podoficer armii francuskiej. W powstaniu styczniowym szeregowiec w oddziale Kazimierza Konrada Błaszczyńskiego, dowódca piechoty w bitwie pod Przedborzem (27 VI), kapitan żuawów w oddziale Józefa Oxińskiego, potem Zygmunta Chmieleńskiego; zmarł w wyniku ran odniesionych 28 VII 1863 w bitwie pod Rudnikami.

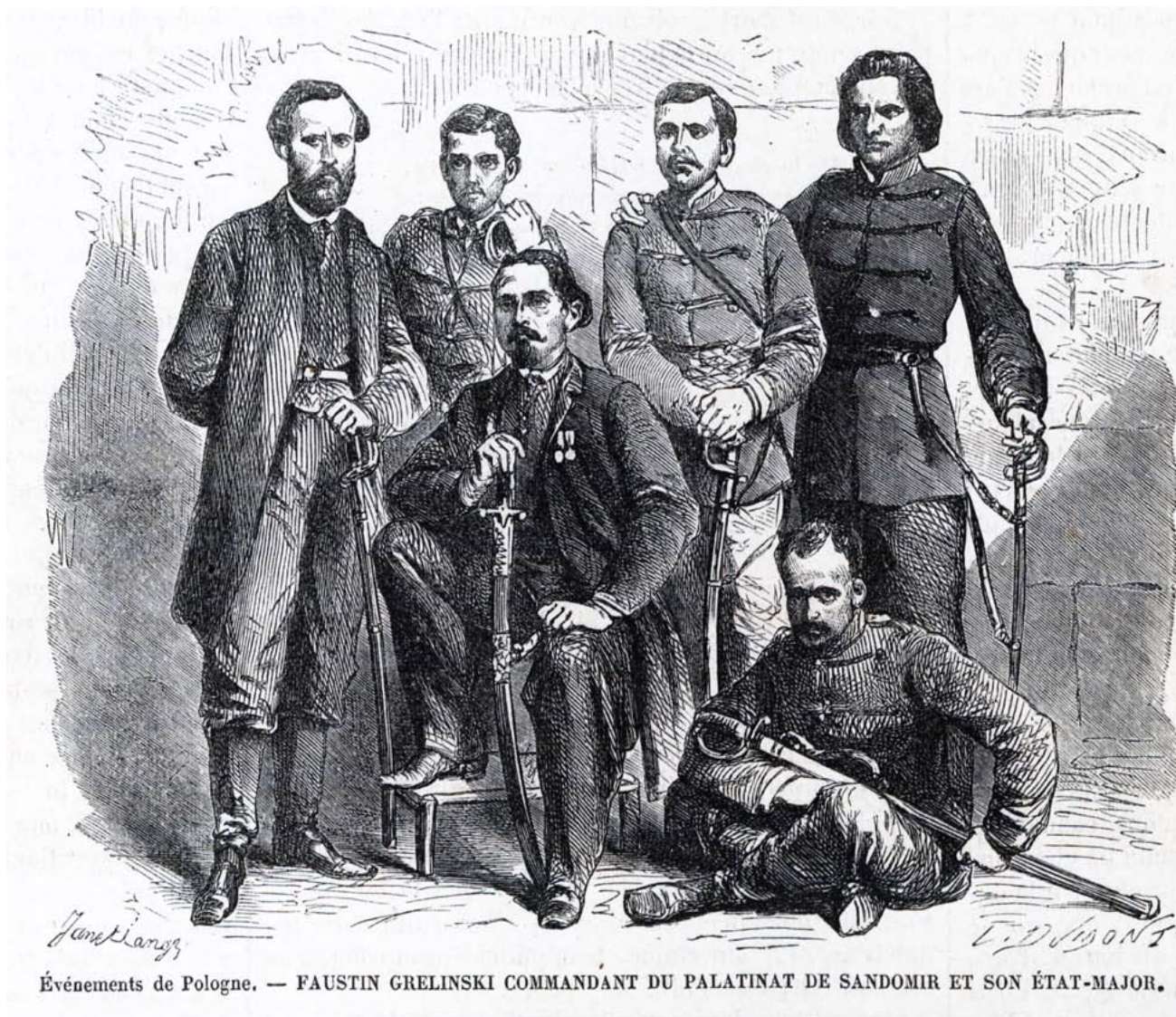

Arcybiskup warszawski Zygmunt Szczęśny Feliński

Drzeworyt, 11 x 9 cm. Ryt. Marguerite-Marie Chenu na podstawie fotografii Jana Mieczkowskiego.

„L'Illustration. Journal Universel” 1863 nr 1054 (9 maja), s. 292.

Zygmunt Szczęśny Feliński (1822-1895), arcybiskup warszawski. Uczestnik powstania w Wielkopolsce (1848); od 1855 ksiądz, profesor filozofii w Akademii Duchownej w Petersburgu. Jako arcybiskup (od 1862) starał się powstrzymywać duchowieństwo przed angażowaniem się w działalność konspiracyjną, ale też protestował przeciwko nasilającym się represjom. Skazany w 1863 z rozkazu cara na wygnanie spędził 20 lat w Jarosławiu n. Wołągą. Po powrocie osiadł w Galicji.

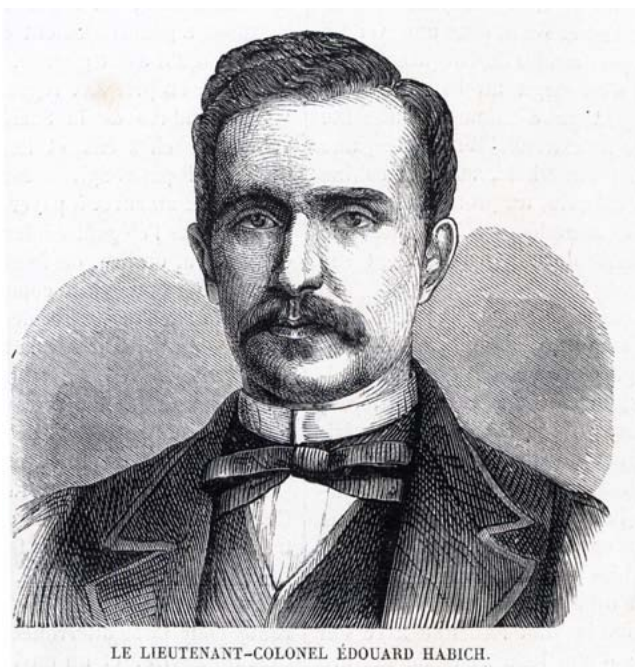
**Faustyn Gryliński, dowódca powstania
w woj. sandomierskim, ze swoim sztabem**

Drzeworyt 10,3 x 12,8 cm.

Rys. Louis-Paul-Pierre Dumont,
ryt. Ange-Louis Janet.

„L'Illustration. Journal Universel” 1863
nr 1071 (5 września), s. 164.

Faustyn Gryliński (ok. 1830-1866), major, dowódca oddziału działającego w Kieleckim, Sandomierskim i Krakowskim. Ranny w bitwie pod Okszą (20 X 1863), w której walczył pod dowództwem Chmieleńskiego. Zmarł w Egipcie.

LE LIEUTENANT-COLONEL ÉDOUARD HABICH.

Podpułkownik Edward Habich

Drzeworyt, 7,8 x 8 cm. Niesygnowany,
wg indeksu czasopisma: Marguerite-Marie Chenu.

„L’Illustration. Journal Universel” 1863
nr 1075 (3 października), s. 228.

Edward Jan Habich (1835-1909), inżynier i matematyk. Absolwent Akademii Wojennej w Petersburgu i paryskiej École des Ponts et Chaussées. W powstaniu styczniowym w randze podpułkownika dowodził wraz z bratem Edwardem oddziałem wystawionym przez Aleksandra Krukowieckiego. W X 1863 mianowany pełnomocnym komisarzem Rządu Narodowego w Galicji Wschodniej i Zachodniej. Po powstaniu początkowo profesor i dyrektor Szkoły Wyższej Polskiej w Paryżu; od 1869 w Peru, założyciel pierwszej politechniki w Ameryce Łacińskiej.

Bolesław Kołyszko

Drzeworyt, 8 x 8 cm.
Sygnowany: Marguerite-Marie Chenu.

„L’Illustration. Journal Universel” 1863
nr 1074 (26 września), s. 212.

Bolesław Kołyszko pseud. Rutkowski, Szyszka (1837 lub 1838-1863), student Uniwersytetu Moskiewskiego i uczeń Polskiej Szkoły Wojskowej w Genui, następnie w Cuneo. W okresie przedpowstaniowym jeden z organizatorów manifestacji patriotycznych w Lidzie i pow. lidzkim. W powstaniu styczniowym dowódca oddziału na Litwie. Uczestnik zakończonej porażką potyczki pod Wysokim Dworem (29 III), zwycięskiego boju pod Leńczami (1 IV) oraz starcia pod Misiunami (11 IV), wziął udział w krwawej bitwie (7-9 V) pod Medekami w pobliżu Birż. Aresztowany i powieszony w Wilnie 9 VI 1863.

BOLESŁAS KOŁYSZKO.

LE COMTE ALEXANDRE KRUKOWIECKI.

Hrabia Aleksander Krukowiecki

Drzeworyt, 7,9 x 8 cm. Niesygnowany,
wg indeksu czasopisma: Marguerite-Marie Chenu.

„L’Illustration. Journal Universel” 1863
nr 1075 (3 października), s. 228.

Aleksander Krukowiecki, pseud. Brzeziński, Żubr (1825-1896), właściciel dóbr w pow. przemyskim, poseł na sejm galicyjski. W powstaniu styczniowym organizator oddziału przynależnego do zgrupowania pułkownika Aleksandra Taniewskiego, dowodzonego przez braci Habichów, który uczestniczył w starciach pod Pieskową Skałą (14 VIII), Głanowem i Imbramowicami (15 VIII). W grudniu na Podlasiu współdziałał m.in. z oddziałami Walerego Wróblewskiego, wziął udział w przegranych bitwach pod Ossową i Małą Bukową (31 XII), został ciężko ranny pod Stawcami (21 I 1864). Po powstaniu na emigracji we Francji, skąd powrócił na stałe do Galicji. Długoletni poseł z okręgu przemyskiego do Sejmu Krajowego.

Generał Marian Langiewicz

Drzeworyt: 17,4 x 14,8 cm. Niesygnowany.

„The Illustrated London News” 1863
nr 1197 (4 kwietnia), s. 377.

Marian Antoni Melchior Langiewicz (1827-1887), narodowy bohater, najbardziej znana postać powstania styczniowego. Porucznik w wojsku pruskim, uczestnik wyprawy Garibaldi, organizator Polskiej Szkoły Wojskowej w Genui. W powstaniu styczniowym naczelnik sił zbrojnych w woj. sandomierskim w randze pułkownika, następnie generał, któremu podporządkowano również woj. krakowskie; dyktator powstania. Po bitwie pod Grochowiskami (18 III 1863) przeszedł do Galicji; aresztowany i więziony przez dwa lata. Potem na emigracji w Londynie, Szwajcarii i Turcji. Pochowany w Konstantynopolu.

Marian Melchior Langiewicz

Drzeworyt, 13 x 7,8 cm. Niesygnowany.

„Postęp” 1863 nr 10 (15 kwietnia), s. 75.
Ilustracja na stronie tytułowej.

Generał rosyjski Michał Murawiew

Drzeworyt, 10,4 x 10,5 cm. Niesygnowany,
wg indeksu czasopisma: Ange-Louis Janet.

„L’Illustration. Journal Universel” 1863
nr 1066 (1 sierpnia), s. 96.

Michał Murawiew, Michaił N. Murawjow (1796-1866), generał rosyjski. W latach 1863-1865 generał-gubernator wileński i głównodowodzący wojskami na Litwie z nieograniczonymi pełnomocnictwami, krwawo stłumił powstanie na Litwie i Białorusi, wprowadzając tam bezwzględny terror, za co otrzymał tytuł hrabiego. Wsławiony wyjątkowym okrucieństwem wobec powstańców, zyskał przydomek „Wiesziatiel”.

Ludwik Narbutt

Drzeworyt, 10 x 8,4 cm. Niesygnowany.

„Postęp” 1863 nr 14 (1 sierpnia), s. 121.

Ilustracja na stronie tytułowej.

Ludwik Narbutt (1832-1863), działacz patriotyczny, za udział w konspiracji młodzieży szkolnej w Wilnie karnie wcielony do wojska rosyjskiego. W powstaniu styczniowym pułkownik, naczelnik wojskowy pow. lidzkiego; poległ 5 V 1863 pod Dubiczami.

Henryka Pustowójtówna

Drzeworyt, 8,6 x 8,5 cm.

Niesygnowany. „Postęp” 1863 nr 12 (15 maja), s. 95.

Pierwodruk: „L’Illustration. Journal Universel” (28 marca 1863).

Anna Henryka Pustowojtówna (Pustowójtówna, Pustowoitoff), zamężna Loewenhardtowa, pseud. Michał Smok, Michałek (1838-1881); córka Polki i carskiego generała. Uczestniczka manifestacji patriotycznych 1861 w Lublinie, za co skazana na uwięzienie w prawosławnym klasztorze, zbiegła do Mołdawii, gdzie przeszła przeszkolenie wojskowe i sanitarne. W powstaniu styczniowym adiutantka Dionizego Czachowskiego w obozie Mariana Langiewicza, aresztowana z Langiewiczem na granicy austriackiej, po krótkim pobycie w więzieniu wyjechała do Pragi. Od 1864 na emigracji początkowo w Zurychu, następnie w Paryżu, gdzie zmarła.

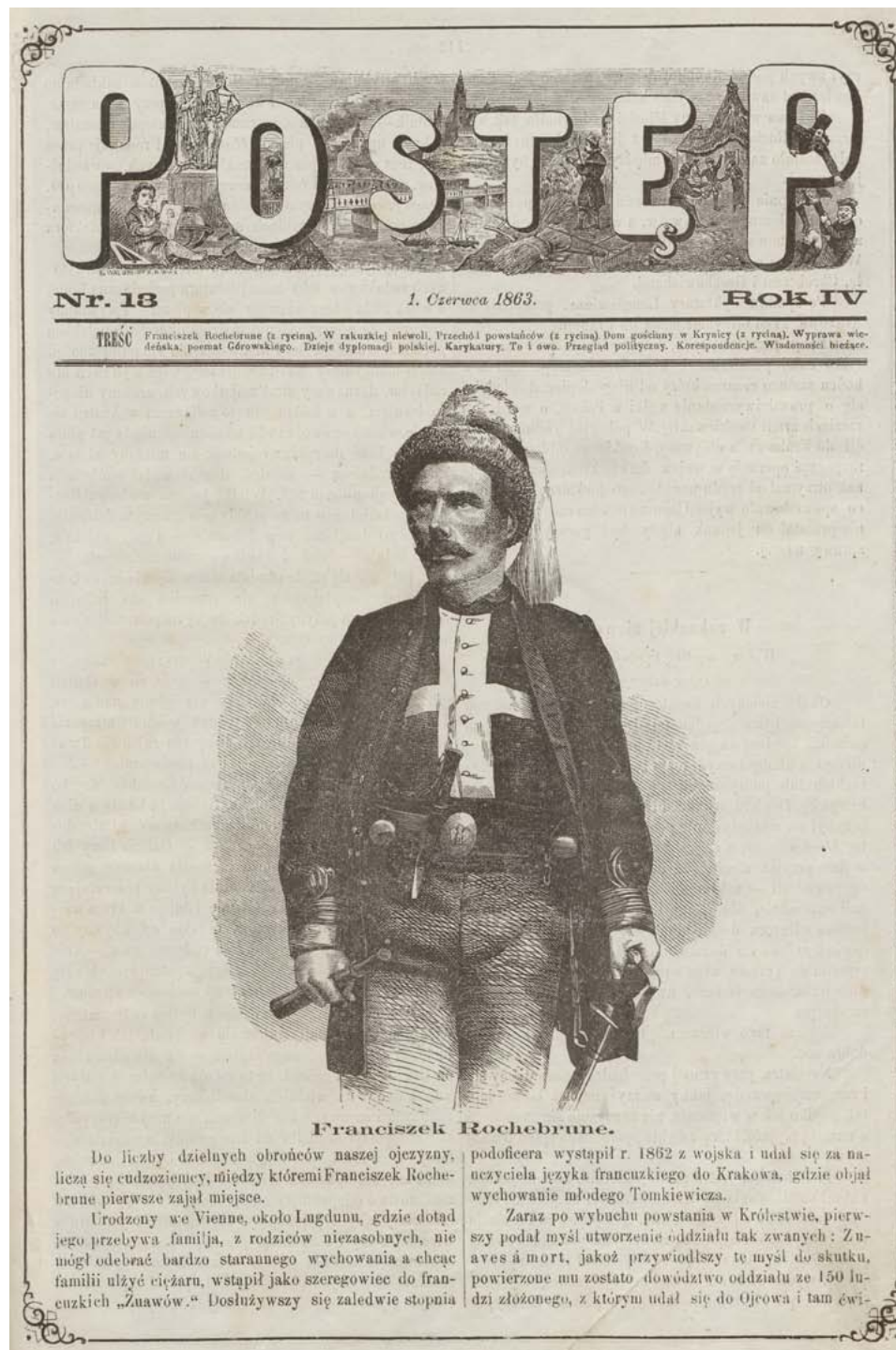
COLONEL ROCHEBRUNE, THE COMMANDER OF THE POLISH ZOUAVES.

Pułkownik François de Rochebrune. Dowódca żuawów śmierci

Drzeworyt, 12,5 x 11 cm. Niesygnowany.

„The Illustrated London News” 1863
nr 1199 (18 kwietnia), s. 437.

François de Rochebrune (1830-1871), wojskowy francuski, uczestnik kampanii chińskiej w piechocie francuskiej. W l. 1855-1857 prywatny guwerner w Krakowie, od poł. 1862 prowadził szkołę szermierki w tym mieście. W powstaniu styczniowym organizator i dowódca oddziału żuawów śmierci walczącego w partiach Kurowskiego i Langiewicza; uczestnik walk m.in. pod Miechowem, Zagościem i Grochowskimi, mianowany po tej ostatniej bitwie generałem majorem. Zdymisjonowany po wyprawie na Poryck, wyjechał do Francji. Zginął 19 I 1871 w wojnie francusko-pruskiej pod Montretout.

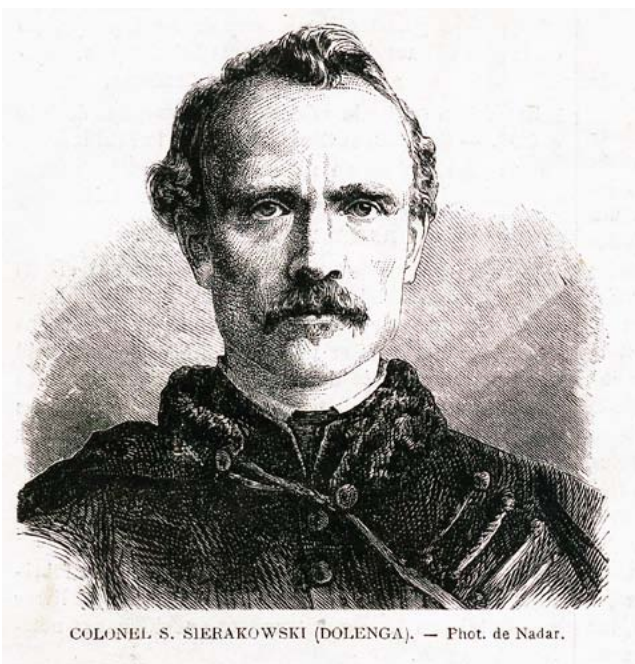

François de Rochebrune

Drzeworyt, 15,2 x 10,6 cm.
Niesygnowany.

„Postęp” 1863 nr 13
(1 czerwca), s. 111.

Pierwodruk: „L’Illustration.
Journal Universel”
(21 marca 1863).

Pułkownik Zygmunt Dołęga Sierakowski

Drzeworyt, 8,1 x 8 cm. Niesygnowany, wg indeksu czasopisma: Marguerite-Marie Chenu na podstawie fotografii Gasparda-Félixa Tournachona.

„L'Illustration. Journal Universel” 1863 nr 1059 (13 czerwca), s. 384.

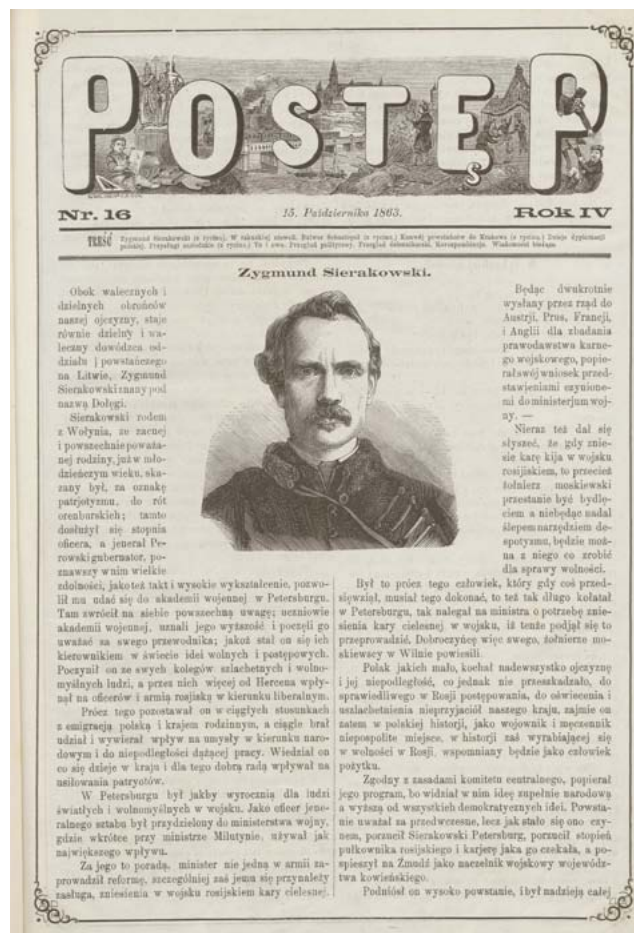
Zygmunt Sierakowski, pseud. Dołęga (1827-1863), absolwent Akademii Sztabu Generalnego w Petersburgu, założyciel konspiracyjnego koła na tej uczelni zrzeszającego oficerów zjednoczonych w polsko-rosyjskim sojuszu przeciwko caratowi. Pracownik Ministerstwa Wojny, w czasie zagranicznych podróży służbowych nawiązał kontakty z przedstawicielami europejskich środowisk rewolucyjnych i z polską emigracją. W powstaniu styczniowym naczelnik sił zbrojnych woj. kowieńskiego; od kwietnia dowódca skoncentrowanych partii Bolesława Kołuszki i Antoniego Mackiewicza walczących na Żmudzi. Ranny, w zakończonej klęską bitwie pod Sznurkiskami (9 V), wzięty do niewoli, powieszony w Wilnie 27 VI 1863.

Zygmunt Sierakowski

Drzeworyt, 8 x 7,9 cm. Niesygnowany.

„Postęp” 1863 nr 16 (15 października), s. 145.

Pierwodruk: „L'Illustration. Journal Universel” (13 czerwca 1863).

Kajetan Stawiarski – poległy w bitwie pod Kobylanką

Drzeworyt, 7,8 x 3,9 cm. Niesygnowany, wg indeksu czasopisma: Ange-Louis Janet na podstawie fotografii Walerego Rzewuskiego.

„L'Illustration. Journal Universel” 1863 nr 1083 (28 listopada), s. 356.

Kajetan Stawiarski (1839-1863), słuchacz Polskiej Szkoły Wojskowej w Cuneo. W drodze do powstania aresztowany w Prusach, zbiegł z więzienia do oddziałów powstańczych. Walczył pod Marianem Langiewiczem i Antonim Jeziorańskim, poległ 6 V 1863 pod Kobylanką.

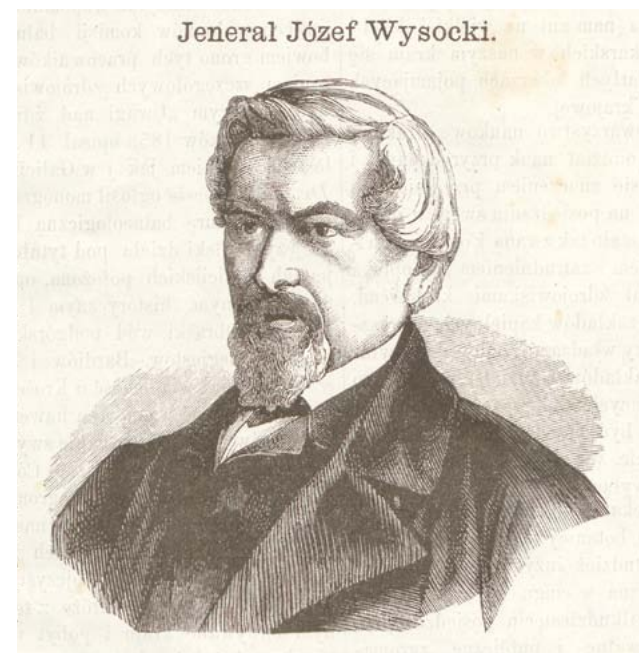
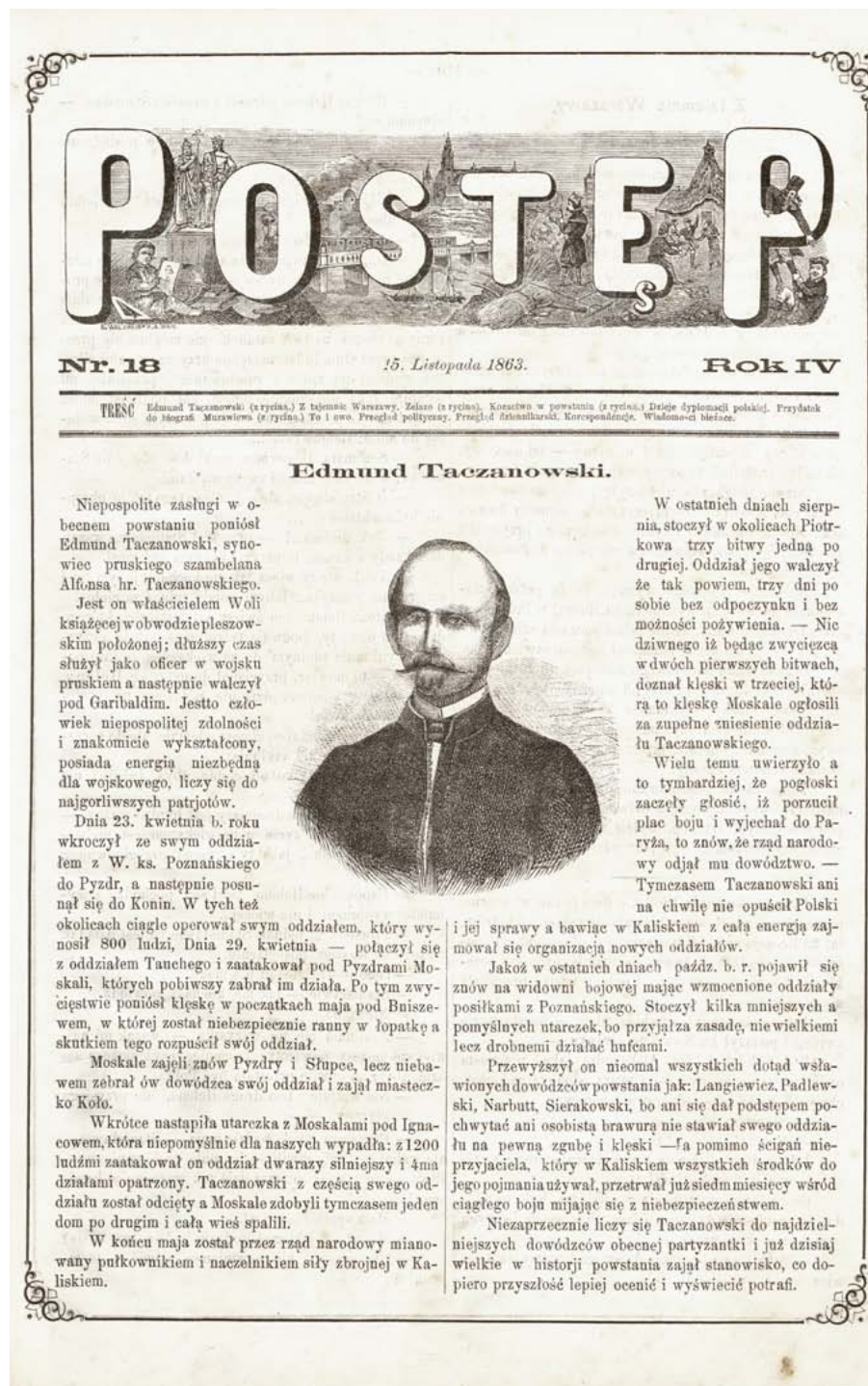
Edmund Taczanowski

Drzeworyt, 7,8 x 7,2 cm.

Niesygnowany.

„Postęp” 1863 nr 18
(15 listopada), s. 169.

Edmund Taczanowski (1822-1879), ziemianin z Poznańskiego, podporucznik armii pruskiej. W latach 1846-1847 aresztowany i więziony za udział w konspiracji, uczestnik powstania 1848 w Wielkopolsce oraz walk w formacjach Garibaldi (1849). W powstaniu styczniowym dowódca oddziału partyzanckiego zorganizowanego w Wielkopolsce, generał, naczelnik wojskowy woj. kaliskiego i mazowieckiego. Po klęsce pod Kruszyną (Nieznanicami, 29 VIII 1863) we Francji, następnie w Turcji, gdzie zamierzał organizować oddziały polskie do walki o niepodległość. Skazany zaocznie na karę śmierci w procesie berlińskim (1864), do Wielkopolski wrócił po ogłoszeniu amnestii i osiadł w swoim majątku.

Generał Józef Wysocki

Drzeworyt, 8,8 x 9 cm. Niesygnowany.

„Postęp” 1863 nr 11 (1 maja), s. 83.

Ilustracja na stronie tytułowej.

Pierwodruk: „L'Illustration. Journal Universel”
(28 marca 1863).

Józef Wysocki (1809-1873), działacz polityczny, generał. Uczestnik powstania listopadowego, potem na emigracji. W 1846 z ramienia Towarzystwa Demokratycznego Polskiego dowódca wojsk powstańczych w Zachodniej Galicji i Wolnym Mieście Krakowie; w 1848 objął dyktariat wojny w krakowskim Komitecie Narodowym; w l. 1848-1849 dowódca Legionu Polskiego na Węgrzech; współzałożyciel i od 1862 dyrektor Polskiej Szkoły Wojskowej w Genui i Cuneo. W powstaniu styczniowym dyrektor Wydziału Wojny z siedzibą w Krakowie, następnie naczelnik wojskowy woj. lubelskiego i ziem ruskich; odwołany przez Rząd Narodowy po nieudanej wyprawie zakończonej klęską pod Radziwiłowem (2 VIII 1863) na Wołyniu. Aresztowany i więziony przez Austriaków, następnie ponownie na emigracji.

Andrzej hrabia Zamoyski

Drzeworyt, 11 x 9,8 cm. Niesygnowany.

„Postęp” 1860 z. 4 (styczeń), s. 57.

Ilustracja na stronie tytułowej.

Andrzej Zamoyski (1800-1874), działacz gospodarczy i polityczny, od 1825 dyrektor Wydziału Rolnictwa i Handlu w Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji Królestwa Polskiego. W okresie powstania listopadowego zabiegał w Wiedniu o pomoc Austrii dla Polski. Propagator wiedzy rolniczej i postępu technicznego w gospodarstwach ziemiańskich na terenie Królestwa; w swojej rezydencji w Klemensowie organizował zjazdy ziemian połączone z pokazami rolniczymi i dyskusjami na tematy gospodarcze, podejmował wiele inicjatyw gospodarczych. Współwydawca od 1842 „Roczników Gospodarstwa Krajowego”, od 1850 prezes Komitetu Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego, twórca i prezes Towarzystwa Rolniczego w Królestwie (1858-1861) oraz członek władz wielu organizacji gospodarczych i dobroczynnych, niekwestionowany przywódca ziemiaństwa. W okresie manifestacji patriotycznych 1861 lawirował między ugodą z władzami rosyjskimi a poparciem konspiracji; czołowa postać obozu Białych, przeciwnik Wielopolskiego, uważany za przywódcę opozycji. We wrześniu 1862 zmuszony do wyjazdu za granicę, przebywał we Francji, od 1868 w Krakowie.

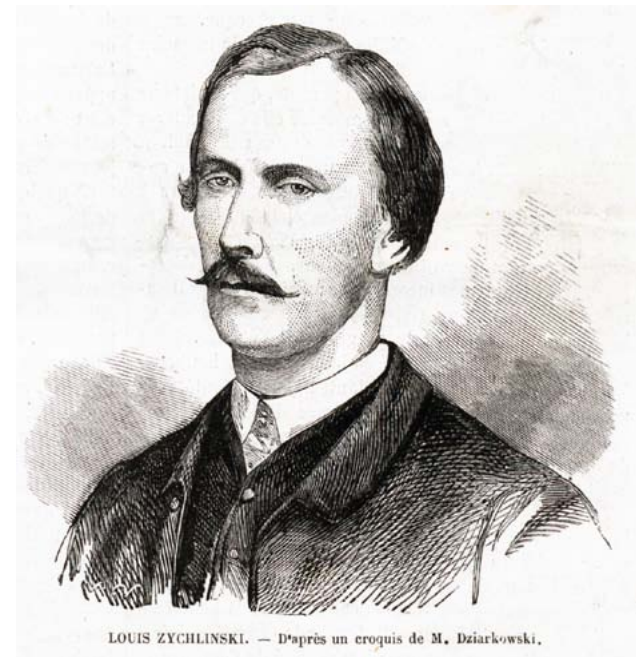
Andrzej Zamoyski, prezes Towarzystwa Rolniczego.

Drzeworyt, 13,2 x 11,8 cm. Niesygnowany.

„Über Land und Meer” 1861 nr 27 (1 kwietnia), s. 416.

Graf Andrzej Zamoyski, Präsident der agronomischen Gesellschaft in Warschau.

LOUIS ZYCHLIŃSKI. — D'après un croquis de M. Dziarkowski.

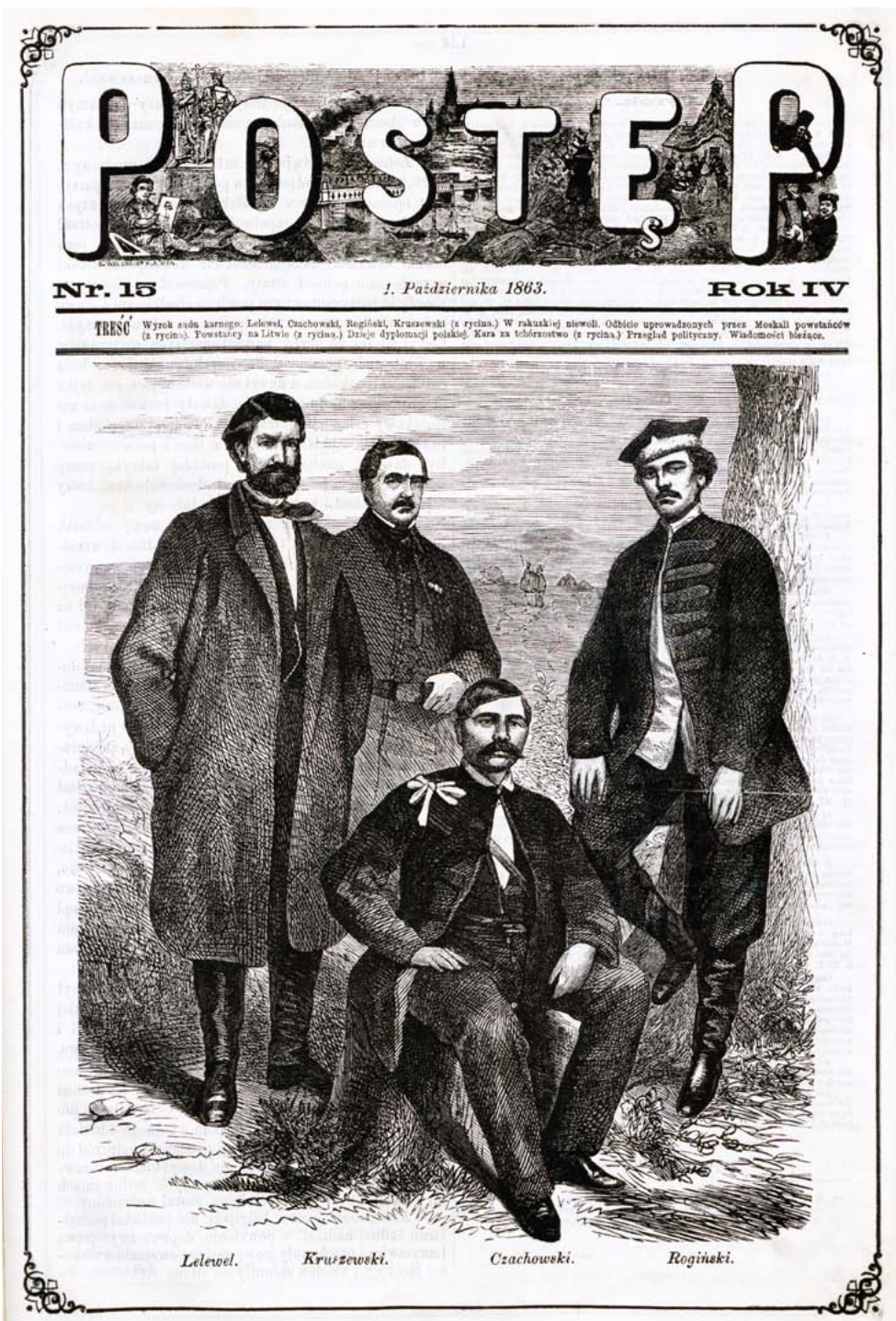
Ludwik Żychliński

Drzeworyt, 9 x 9 cm.

Rys. wg indeksu czasopisma: Marguerite-Marie Chenu na podstawie szkicu Henryka Dziarkowskiego, ryt. Best, Cosson & Smeeton.

„L'Illustration. Journal Universel” 1863 nr 1083 (28 listopada), s. 356.

Ludwik Żychliński (1837- po 1901), działacz niepodległościowy, pamiętnikarz. Uczestnik wyprawy Garibaldi'ego na Sycylię (1860), kapitan w amerykańskiej wojnie secesyjnej po stronie północy (1862-1863). W powstaniu styczniowym dowódca oddziału im. Dzieci Warszawy, naczelnik sił zbrojnych powiatów rawskiego i warszawskiego, zesłany na Syberię.

Lelewel. Kruszewski. Czachowski. Rogiński

Drzeworyt, 19 x 16 cm. Niesygnowany.

„Postęp” 1863 nr 15 (1 października), s. 133.

Lelewel (pseud.) zob. [Marcin Maciej Borelowski](#), s. 68

Ignacy Marcei Kruszewski (1799-1879), pułkownik wojsk polskich, generał armii belgijskiej. W czasie powstania listopadowego adiutant generałów Józefa Chłopickiego, Michała Radziwiłła i Jana Skrzyneckiego. Po powstaniu do 1852 w Belgii, potem w Galicji. W czasie powstania styczniowego dyrektor krakowskiego Wydziału Wojny. Więziony przez Austriaków, wydany następnie poza granice Austrii, po interwencji króla belgijskiego powrócił do kraju.

Dionizy Czachowski (1810-1863), ziemian. W powstaniu styczniowym pułkownik, szef sztabu Langiewicza, następnie dowódca batalionu; walczył pod Małogoszczem, Pieskową Skałą, Chrobrzem, Grochowskimi. Od IV 1863 naczelnik wojenny woj. sandomierskiego, od października dowodził nowo uformowanym oddziałem, walczył w Kieleckim i Lubelskim, poległ 6 XI 1863 pod Wierzchowiskami.

Roman Rogiński (1840-1915), uczestnik manifestacji patriotycznych w Warszawie i na prowincji (1861), słuchacz Polskiej Szkoły Wojskowej w Genui, następnie w Cuneo. W czasie powstania styczniowego komisarz woj. podlaskiego, dowódca oddziału, walczył pod Białką, Siemiatyczami, Królowym Mostem, Borkami; ujęty 3 III 1863 w Turowie, uniknął śmierci dzięki złożonym zeznaniom i wstawiennictwu rosyjskiego generała. Zesłany na Syberię, po powrocie do kraju w 1892 księgowy w majątku Branickich, autor pamiątki poświęconego powstaniu.

Z czasów panowania wojskowych w Warszawie.

Ależ Panowie!... cóż wam moje buty zawiniły?... przecież ja z bóta nie wystrzele!...

Któżby się to był spodziewał, że pierwsze mocarstwo w Europie... zadrży przed memi bótami.

Milionkroć stotysięcy bomb i d... tu widzę, że człowiekowi nie dadzą elodzie po ziemi... ani w butach, ani boso!...
(zostaje zamknięty na odwachu.)

Z czasów panowania wojskowych w Warszawie

Drzeworyty, 11 x 9 cm, 11 x 9 cm, 8,8 x 12,8 cm.
Niesygnowane.

„Postęp” 1861 z. 10 (lipiec) s. 216.

Jak Rosjanie szukają powstańców, i natrafić ich nie mogą.

Jak powstańcy nie szukają Rosjan, a przecież ich trafiają.

Jak Rosjanie szukają powstańców i natrafić ich nie mogą. Jak powstańcy nie szukają Rosjan, a przecież ich trafiają

Drzeworyty, 11,5 x 9,8 cm; 11,3 x 8,5 cm. Niesygnowane.
„Postęp” 1863 nr 8 (15 marca), s. 66.

Fotografia tego **jednego** kozaka, który ginie w boju z powstańcami

**Fotografia tego jednego Kozaka, który ginie
w boju z powstańcami**

Drzeworyt, 13,2 x 8,6 cm. Niesygnowany.

„Postęp” 1863 nr 9 (25 marca), s. 74.

Sprzymierzeńcy sojuszu prusko-rosyjskiego.

Sprzymierzeńcy sojuszu prusko-rosyjskiego

Drzeworyt, 10,5 x 8,7 cm. Niesygnowany.

„Postęp” 1863 nr 9 (25 marca), s. 74.

Sam ezort nie uździerzit, kagda potok szluzu zerwiet.

Sam diabeł nie utrzyma, kiedy potok śluzę przerwie

Drzeworyt, 11,4 x 14,8 cm. Niesygnowany.

„Postęp” 1863 nr 10 (15 kwietnia), s. 82.

Telegram z Warszawy.

Moskale za każdym krokiem i na każdym miejscu, gdzie się po-
każą przywracają pokój i porządek.

Telegram z Warszawy

Drzeworyt, 7 x 9,5 cm. Niesygnowany.
„Postęp” 1863 nr 11 (1 maja), s. 94.

Stryj i synowiec.

Stryj. Słuchajno mój synowcze, telegram donosi że Moskale
przywracają porządek, chciałbym żebyś z tej okazji przemówił
w senacie za Polskę — teraz kiedy porządek zostaje przywro-
cony, nie zawadzi objawić wiele sympatji pour cette nation
malheureuse. Comprenez?..

Synowiec. Oui mon oncle!

Stryj i synowiec

Drzeworyt, 10,5 x 8,5 cm. Niesygnowany.
„Postęp” 1863 nr 11 (1 maja), s. 94.

Na jaki sposób są powstańcy w posiadaniu sztuców.

**Na jaki sposób są powstańcy
w posiadaniu sztuców [sztucerów]**

Drzeworyt, 11,2 x 18,4 cm. Niesygnowany.
„Postęp” 1863 nr 12 (15 maja), s. 106.

Kapitan. Panie jenerale, dokonaliśmy cudów waleczności, lecz przemoc... pan jenerał raczy prosić o posiłki... 100.000 ludzi będzie potrzeba...

Janerał. Paszół ty suk... a zostaw mi depeszę.

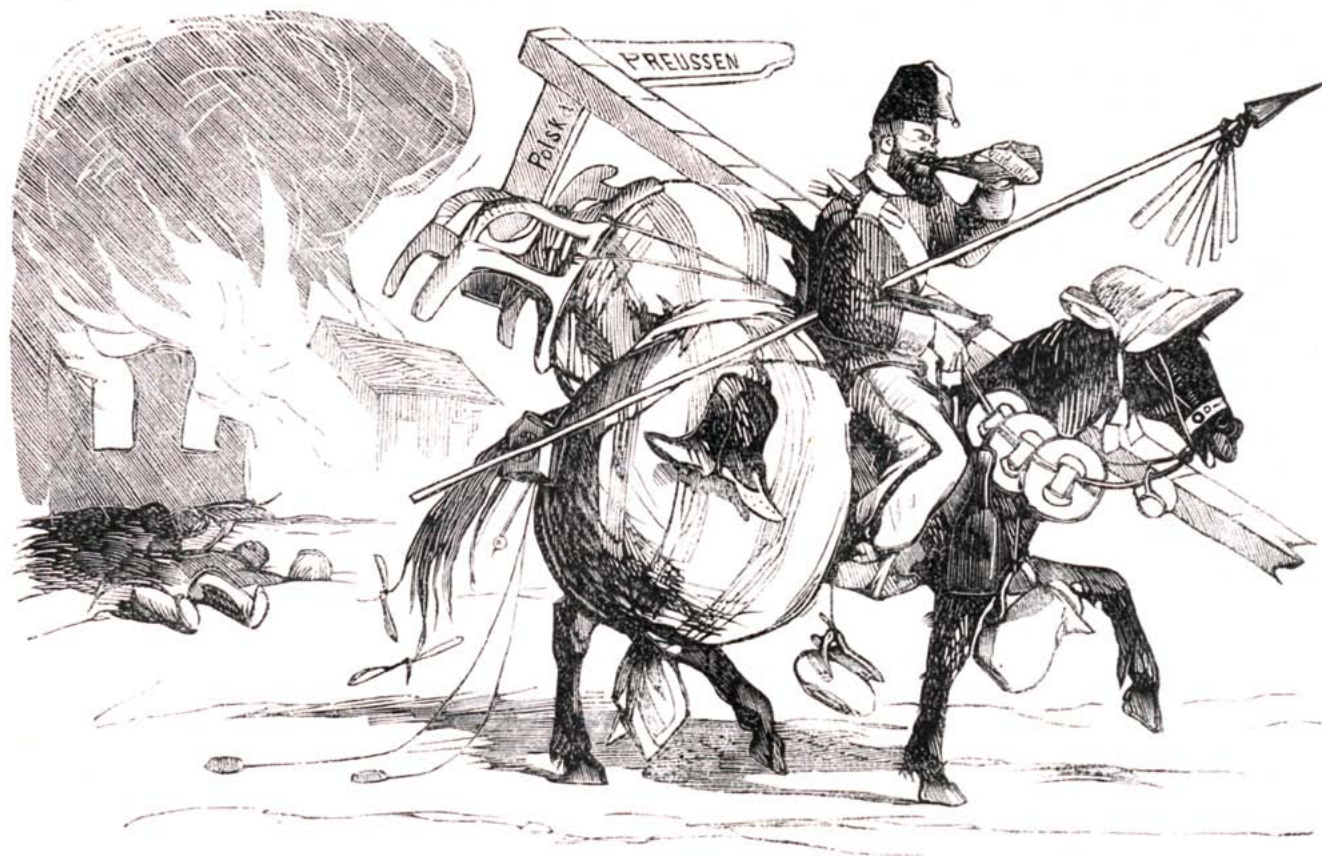
Jenerał. Wasza Ekscelencjo!.. świetne odnieśliśmy zwycięstwo, jednak 100000 ludzi byłoby potrzeba aby powstanie do szczytu wytepić.

Berg. Pięknie z waszej strony... napijmy się wódki!..

Depesza

Drzeworyt, 11,5 x 18,2 cm. Niesygnowany.

„Postęp” 1863 nr 13 (1 czerwca), s. 118.

Jak kozacy pojmują i spełniają — konwencję prusko-rosijską.

Jak Kozacy pojmują i spełniają konwencję prusko-rosyjską

Drzeworyt, 10,7 x 17 cm. Niesygnowany.

„Postęp” 1863 nr 14 (1 sierpnia), s. 128.

Porozumienie dotyczące wspólnego zwalczania polskiego powstania, tzw. Konwencja Avenslebena, została podpisana 8 II 1863 przez przedstawicieli Rosji i Prus.

Przysługi sąsiedzkie.

Przysługi sąsiedzkie

Drzeworyt, 10,3 x 16 cm. Niesygnowany.

„Postęp” 1863 nr 16 (15 października), s. 152.

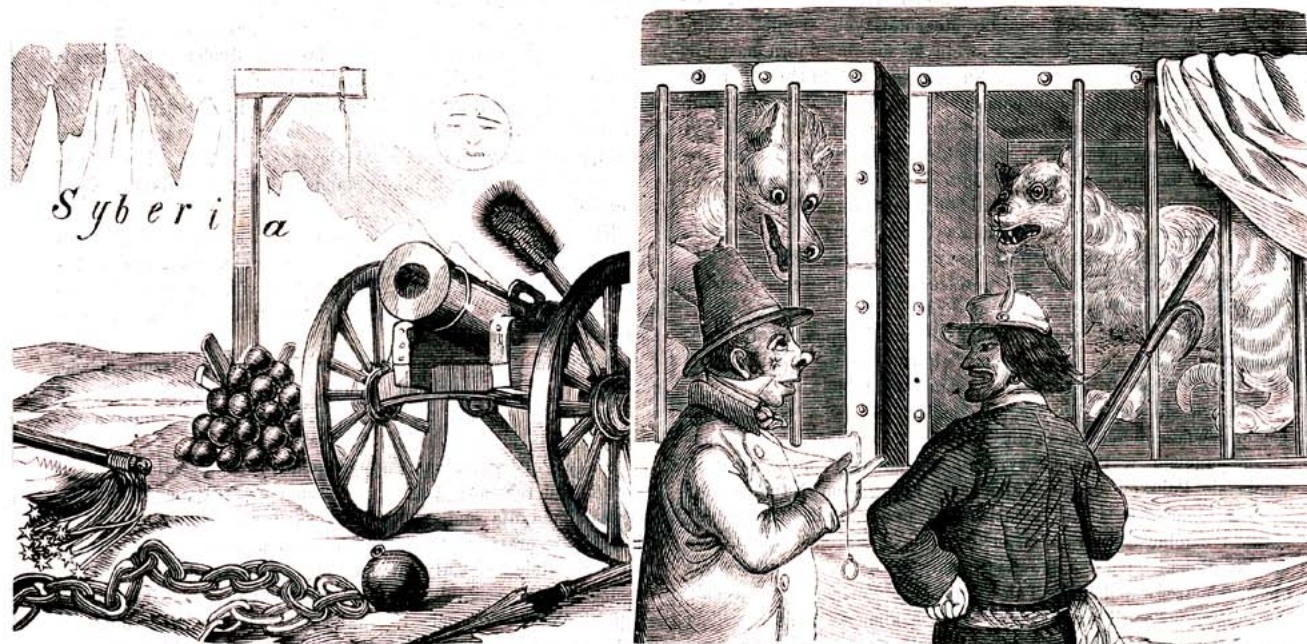
— Pan jesteś aresztowany — proszę ze sobą. —
 — Jaki?.. alboż pan masz rozkaz mnie aresztować?..
 — Rozkazu nie mam, ale za to mój szef ma to przekonanie,
 że pan sprzyja powstaniu, że w duszy nienawidzisz Naj. Cara

naszego sprzymierzeńca, co się sprzeciwia \$. \$. \$.

— Lecz jakimże prawem przychodzisz mnie p. aresztować?
 wszak jesteśmy pod opieką konstytucji!..

— Konstytucja!.. jest dla Niemców, lecz nie dla Polaków.

Przydatek do biografii Murawiewa.

Jaki stan w Litwie starał się zaprowadzić Murawiew —
jaką mu to w Europie zjednało sławę. —

Zwiedzający menażerję (do dozorey). Czy wy tu nie macie
Murawiewa?

Przydatek do biografii Murawiewa

Drzeworyty, 8,5 x 8,8 cm; 9 x 9,5 cm. Niesygnowane.

„Postęp” 1863 nr 18 (15 listopada), s. 176.

Represje zainicjowane przez Michała Murawiewa, generał-gubernatora Kraju Północno-Zachodniego, miały stłumić powstanie na Litwie. Poddano im ok. 9,5 tys. osób; powieszono blisko 180 osób w guberniach litewskich i w guberni augustowskiej (w większości schwytanych powstańców), ok. 2400 osób skazano na katorgę lub zesłano na Syberię, blisko 350 przymusowo wcielono do wojska, prawie 870 skazano na służbę w rotach aresztanckich. Zsyłki i przesiedlenia wiązały się z konfiskatą majątków skazanych, przejmowanych następnie przez Rosjan zasłużonych w walce z powstaniem.

**Buntownicy! – zabili mi konia...
to nie będziecie mieli konstytucji!**

Drzeworyt, 14 x 15 cm. Niesygnowany.
„Postęp” 1863 nr 19 (1 grudnia), s. 188.

Ha miatieżniki!.. — ubili mnie łosząd... wot wam nie budżet konstytucji!..

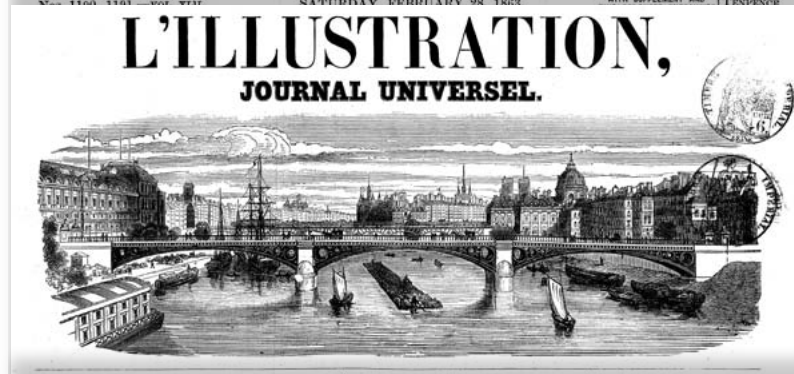
Kongres niedowierzających sobie sprzymierzeńców.

Kongres niedowierzających sobie sprzymierzeńców

Drzeworyt, 15,1 x 17 cm. Niesygnowany.

„Postęp” 1863 nr 20 (15 grudnia), s. 200.

Noty o artystach

Karol Beyer

AG, zob. Artur Grottger.

Michał Elwiro Andriolli (1836-1893), rysownik, ilustrator. Studiował w Moskwie, Petersburgu, Rzymie. Uczestnik powstania styczniowego, w którym walczył pod wodzą Narbutta. Po insurekcji, m.in. w Londynie i Paryżu, gdzie utrzymywał się, wykonując ilustracje do czasopism. Aresztowany przy próbie powrotu do kraju, skazany na zesłanie. Po ogłoszeniu amnestii 1871, przyjechał do Warszawy, tutaj zdobył duży rozgłos, jako ilustrator większości ukazujących się czasopism i wielu książek.

Auguste Auclair, sygn. Carauli (anagram nazwiska), nie ustalono danych biograficznych.

Best, Cosson & Smeeton (ok. 1860), sygn.: B.C.S., B. Cosson Smeeton, Best Cosson Sm., Best. Cosson Smeeton, Cosson Smeeton, atelier skupiające drzeworytników: Joachima Jeana Cossona (ur. ok. 1788), Jeana Besta (1808-1879) i Josepha Burn-Smeetona, Anglika pracującego od 1840 w Paryżu.

Karol Beyer (1818-1877), sygn. Bayer, K. Bever, fotograf, numizmatyk, archeolog, pionier polskiej fotografii. Od 1844 prowadził pierwszy zakład dagerotypowy w Warszawie, później fotograficzny w pałacu Zamoyskich, przeniesiony następnie na Warecką, potem na Krakowskie Przedmieście. W okresie poprzedzającym powstanie styczniowe i w jego trakcie wykonał fotografie wydarzeń i portrety osób związanych z insurekcją, z jego zakładu wyszło powielone w tysiącach egz. zdjęcie „pięciu poległych”. W 1861 członek Delegacji Miejskiej, dwukrotnie aresztowany, dwa lata przebywał na zesłaniu w Nowochopiersku, wykonywał fotografie zesłańców; w 1864 powrócił do Warszawy, w 1870 otworzył pierwszą na ziemiach polskich światłodrukarnię.

Boni, nie ustalono danych biograficznych.

Joseph Burn-Smeeton zob. Best, Cosson & Smeeton.

Carauli, zob. Auguste Auclair.

Marguerite-Marie Chenu (ur. 1829), sygn. Chenu, Maria Chenu, malarka francuska, tematy historyczne i portrety, w l. 1852-1861 wystawiała w Salonie Paryskim.

Artur Grottger

Joachim Jean Cosson, zob. Best, Cosson & Smeeton.

Cosson Smeeton, zob. Best, Cosson & Smeeton.

Auguste-Victor Deroy (1825-1906), rysownik i litograf francuski.

Louis-Paul-Pierre Dumont (1822-1888?), drzeworytnik, ilustrator, malarz francuski, współpracował z czasopismami, m.in. z „L’Illustration. Journal Universel”.

Godefroy Durand (1832-1920), francuski ilustrator, rysownik, malarz, do 1890 w Londynie, ilustracje głównie o tematyce wojskowej i rewolucyjnej zamieszczane w czasopismach i książkach, m.in. w powieściach Waltera Scotta.

Henryk Dziarkowski (1839-1908), rysownik, malarz, Studiował w Szkole Sztuk Pięknych w Warszawie; współpracownik „Tygodnika Ilustrowanego”.

ET, nie rozwiązano akronimu.

Walery Gadomski (1833-1911), rzeźbiarz. Studiował w Szkole Sztuk Pięknych w Krakowie, gdzie następnie wykładał; był przede wszystkim twórcą pomników. Uczestnik powstania styczniowego, walczył w oddziale gen. A. Jeziorańskiego pod Kobyłką.

Jules Gaildrau (1816-1898), francuski drzeworytnik, malarz, współpracownik „L’Illustration. Journal Universel”.

Artur Grottger (1837-1867), sygn. AG (monogram wiązany), rysownik, malarz, jeden z czołowych przedstawicieli romantyzmu w malarstwie polskim. Studiował w Szkole Sztuk Pięknych w Krakowie i w Akademii Sztuk Pięknych w Wiedniu, gdzie przebywał w l. 1855-1865. Współpracownik wiedeńskich periodyków i polskiego czasopisma „Postęp”, w których zamieszczał swoje prace, m.in. dotyczące insurekcji. Wypadki związane z powstaniem styczniowym to treść pięciu najsłynniejszych cykli artysty: *Warszawa I* (1861), *Warszawa II* (1862), *Polonia* (1863), *Lithuania* (1864-1866), *Wojna* (1866-1867). Cykle, rozpowszechniane współcześnie, zyskały ogromną popularność, utrwaliły w świadomości kilku pokoleń Polaków Grottgerowską wizję powstańczych wydarzeń, którym artysta poświęcił także wiele innych rysunków i prac malarskich.

Leon Kapliński

X.A. v. Hofman (Hofmann), nie ustalono danych biograficznych.

J.K., zob. Juliusz Kossak.

Ange-Louis Janet (1815-1872), sygn. Janet Lange, francuski malarz historyczny, portrecista, rysownik, litograf, współpracownik „L’Illustration. Journal Universel”, „Journal Amusant”.

Maksymilian Jaxa, sygn. Maxime Jaxa, porucznik, nie ustalono danych biograficznych.

Leon Kapliński (1826-1873), sygn. K., Kaplinski, malarz, działacz patriotyczny i polityczny, pisarz, dziennikarz. 1849?-1871 na emigracji w Paryżu, gdzie m.in. studiował w Szkole Sztuk Pięknych. Włączony w 1861 do akcji polityczno-dyplomatycznych obozu Czartoryskich, od 1862 członek Biura Hotelu Lambert, w czasie powstania styczniowego kierownik Oddziału Dziennikarskiego redagujący biuletyny dla agencji prasowych, dostarczający prasie teksty i rysunki dot. insurekcji. Redaktor i wydawca pisma „Ephémérides Polonaises” (1863-1864) relacjonującego na bieżąco przebieg powstania. Najwartościowszą częścią dorobku malarskiego Kaplińskiego są portrety.

Abdon Korzon (ok. 1826-1865), sygn. Korsun, wileński fotograf, aktywny ok. 1860-1863, autor najwcześniejszych znanych widoków Wilna i okolic, fotografował też dowódców i uczestników powstania styczniowego. Za udział w powstaniu aresztowany w kwietniu 1863 i zesłany na Syberię, gdzie zmarł w 1865. Zakład został spalony.

Juliusz Kossak (1824-1899), sygn. J.K., malarz, rysownik, ilustrator. Znakomity akwarelista, piewca stanu szlacheckiego, malował sceny batalistyczne, historyczne, rodzajowe, głównym tematem prac Kossaka był koń, ilustrował m.in. *Trylogię* Sienkiewicza i poematy Pola. W czasie powstania styczniowego w Warszawie, kierownik artystyczny „Tygodnika Ilustrowanego” (1862-1868). Prace artysty dotyczące insurekcji reprodukowano w czasopiśmie francuskim „L’Illustration. Journal Universel”.

Walery Rzewuski

Martin-Jacques-Charles Lallemand (1826-1904), sygn. Ch. Lallemand, francuski malarz krajobrazowy, rysownik, ilustrator, kawaler Legii Honorowej, współpracownik m.in. „L’Illustration. Journal Universel”, „Le Monde Illustré”, „The Illustrated London News”.

Janet Lange, zob. Ange-Louis Janet

Wilhelm Jan Nepomucen Leopolski, także Leopoldski, Postel de Leopolski, Postel-Leopolski, (1828-1892), sygn. Leopolski, malarz. Studiował w Szkole Sztuk Pięknych w Krakowie, w Akademii Sztuk Pięknych w Wiedniu, od 1878 na stałe w Wiedniu. Za najsłynniejszy obraz artysty uważany jest *Zgon Acerna*, przedstawiający ostatnie chwile życia poety Sebastiana Klonowica. Nie ma pewności, czy wziął udział w powstaniu styczniowym, chociaż w wiedeńskim „Postępie” zamieszczono dwa drzeworyty wg jego rysunków.

Jan Mieczkowski (1830-1889), fotograf, wydawca. Od 1853 prowadził w Warszawie zakład dagerotypowy, później fotograficzny, początkowo w Hotelu Europejskim, następnie na placu Teatralnym, potem na Miodowej. Wykonał portrety wielu znanych osób, widoki Warszawy i reprodukcje dzieł sztuki, sprzedawał aparaty i przybory fot., prowadził poradnię dla fotografów. Od 1868 jako pierwszy w Polsce retuszował negatywy. Po 1880 wyjechał do Paryża, po powrocie do Warszawy nadal prowadził zakład fotograficzny, brał udział we wszystkich ważniejszych wystawach światowych, zdobywając liczne nagrody jako portrecista.

Nadar, zob. Gaspard-Félix Tournachon.

Walery Rzewuski (1837-1888), jeden z najznaczniejszych polskich fotografów XIX wieku, działał w Krakowie. Autor głównie zdjęć portretowych przedstawiających czołowe postaci świata kultury i nauki, a także reprezentantów szlachty i arystokracji, urzędników i przedsiębiorców. W okresie powstania styczniowego wykonał w swoim atelier wiele zdjęć uczestników insurekcji. Odwiedził obóz Langiewicza w Sosnowcu, gdzie miał fotografować przebywającego tam brata, ale zdjęcia te nie są znane.

Jules Théophile Schuler (1821-1878), sygn. T. Schuler, francuski malarz romantyczny, ilustrator i grafik; ilustrował m.in. utwory Juliusza Verne’a, Victora Hugo.

Jules Worms

Jan Nepomucen Seyfried (1811-1892), malarz, fotograf. Uczestnik powstania styczniowego, po 1863 osiadł w Poznaniu, gdzie przez kilkanaście lat prowadził warsztat fotograficzny; zajmował się fotografią teatralną, po likwidacji warsztatu parał się malarstwem.

Józef Szermentowski (Szermętowski) (1833-1876), malarz, rysownik. Studiował w Szkole Sztuk Pięknych w Warszawie, od 1860 przebywał z przerwami w Paryżu, skąd śledził przebieg powstania. Do insurekcji nawiązywał cykl *Stracone gniazda*, a także obrazy *Poranek po burzy*, *Wspomnienie 3* oraz *Stary żołnierz i dziecko w parku*. Korzystając z przywiezionych z kraju szkiców oraz nadsyłanych fotografii, malował krajobrazy ojczyste, podejmował też tematykę społeczną. Był autorem głównie realistycznych scen rodzajowych i krajobrazów. W kraju jego malarstwo popularizowane było dzięki drzeworytom zamieszczanym w l. sześćdziesiątych XIX w. w „Tygodniku Ilustrowanym” i „Kłosach”.

Gaspard-Félix Tournachon (1820-1910), sygn. Nadar, francuski fotograf, pisarz, karykaturzysta, jeden z najważniejszych fotografów XIX wieku, autor portretów wielu sławnych postaci, jako pierwszy na świecie wykonał zdjęcia z lotu ptaka.

W.S., nie rozwiązano akronimu.

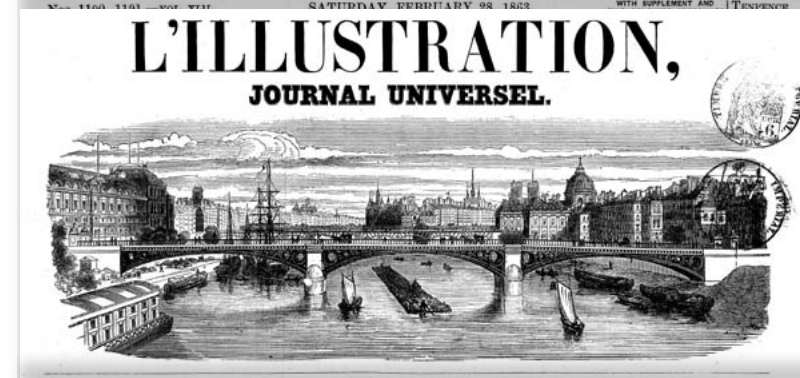
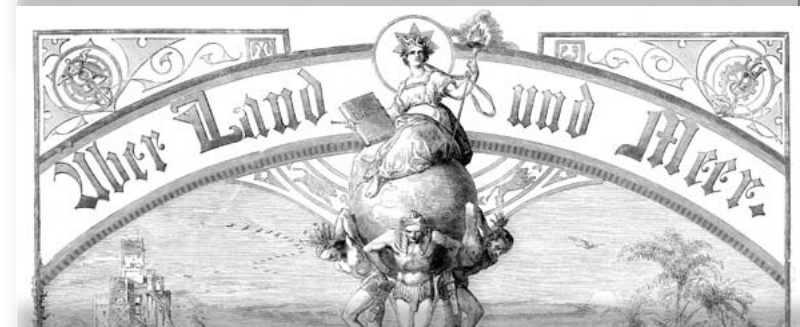
A.C. Wiesner, nie ustalono danych biograficznych.

Aleksander Witkowski, właściciel zakładu fotograficznego działającego 1854-1865? w Warszawie, początkowo na Szpitalnej, później na Krakowskim Przedmieściu. W pracowni wykonywano portrety, reprodukcje dagerotypów, obrazów olejnych, rycin.

Jules Worms (1832-1924), francuski malarz rodzajowy, ilustrator, twórca akwafort, członek stowarzyszenia Des Artistes Français, kawaler Legii Honorowej.

Zeuschner, zakład fotograficzny w Poznaniu działający 1857-1910. W firmie pracowało trzech fotografów o tym nazwisku, początkowo jako właściciel występował Benjamin Zeuschner, później albo sam August (1820-1899), albo August i Fryderyk. Zakład stał się popularny po włączeniu się do przedpowstaniowej akcji propagandowej, wykonywano w nim portrety wybitnych przywódców sprawy narodowej, a w czasie insurekcji portrety dowódców oddziałów powstańczych.

Wybrana literatura

1. 1863-2013. 150. rocznica powstania styczniowego. (Teki rycin z okresu powstania z Kolekcji Krzysztofa Kura), Warszawa 2013.
2. Maria Babnis, *Polska nad Sekwaną, albo Powstanie styczniowe w oczach Francuzów*, Gdańsk 2003.
3. Emmanuel Bénézit, *Dictionnaire critique et documentaire des peintres, sculpteurs, dessinateurs et graveurs de tous les temps et de tous les pays, par un groupe d'écrivains spécialistes français et étrangers*. Nouvelle édition. T. 1-8, Paris 1966.
4. Władysław Czaratoryski, *Pamiętnik 1860-1864. Protokoły posiedzeń Biura Hotelu Lambert. Cz. I i II. Entrevues politiques*, oprac. i wstępem opatrzył Henryk Wereszycki, Warszawa 1960.
5. Krzysztof Dunin-Wąsowicz, *Francuska opinia publiczna wobec powstania styczniowego (1863-1864)*. W: *Powstanie styczniowe 1863-1864. Wrzenie. Bój. Europa*. Wizje, pod. red. Sławomira Kalembki, Warszawa 1990, s. 572-595.
6. Piotr Paweł Gach, *Francuzi w powstaniu styczniowym*. W: *Polskie powstania narodowe na tle przemian europejskich w XIX wieku*, red. Anna Barańska, Witold Matwiejczyk, Jan Ziółek, Lublin 2001 (Towarzystwo Naukowe KUL ; Źródła i Monografie ; 215), s. 167-178.
7. Piotr Paweł Gach, *Nowe źródła i ilustracje do historii Polski XIX wieku*. W: *Ojczyzna i wolność. Prace ofiarowane Profesorowi Janowi Ziółkowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. Anna Barańska, Witold Matwiejczyk, Ewa M. Ziółek, Lublin 2000 (Towarzystwo Naukowe KUL ; Prace Wydziału Historyczno-Filologicznego ; 81), s. 759-780.
8. Piotr Paweł Gach, *Powstanie styczniowe na łamach paryskiego tygodnika „L'illustration. Journal Universel”*, „Niepodległość i Pamięć” 2003 nr 1 (19), s. 19-44.
9. Stanisław Góra, *Partyzantka na Podlasiu 1863-1864*, Warszawa 1976.
10. Maria Grońska, *Grafika w książce, tece i albumie*, Wrocław [etc.] 1994.
11. Wojciech Jasiakiewicz, *Polska działalność propagandowa w Wielkiej Brytanii w dobie powstania styczniowego w świetle korespondencji, pamiętników, publicystyki i prasy*, Toruń 2001.
12. *Katalog wystawy historycznej w stulecie powstania styczniowego*. Zbiory ks. Józefa Jarzębowskiego, oprac. Maria Danilewiczowa z pomocą Hanny Smoleńskiej i Haliny Starzyckiej, Londyn 1964.
13. Stefan Kieniewicz, *Powstanie styczniowe*. Wyd. 3, Warszawa 2009.
14. Stefan Kieniewicz, *Warszawa w powstaniu styczniowym*. Wyd. 4, Warszawa 1983.
15. Łukasz Krzywka, *Obraz powstania styczniowego w angielskiej prasie ilustrowanej*. W: *Marmur dziejowy. Studia z historii sztuki*, Poznań 2002 (Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Wydział Nauk o Sztuce „Prace Komisji Historii Sztuki” ; t. 32), s. 403-413.
16. Andrzej Kunisz, *Udział ziemi tarnowskiej w powstaniu styczniowym*, Kraków 1990.
17. Krzysztof Kur, *Powstanie styczniowe w prasie zagranicznej. Ryciny z Kolekcji Krzysztofa Kura*, [Warszawa] 2013.
18. Stanisław Łaniec, *Partyzanci żelaznych dróg roku 1863. Kolejarze i drogi żelazne w powstaniu styczniowym*, Warszawa 1974.
19. Leszek Machnik, *Fotografie powstańców styczniowych w zbiorach Gabinetu Grafiki Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich*. Katalog, Wrocław 2002.
20. Anna Myślińska, *Obrazy powstania styczniowego 1863-1864 w sztuce*, „Świątokrzyskie – Środowisko, Dziedzictwo Kulturowe, Edukacja Regionalna”. Wyd. specjalne: „Powstanie styczniowe. 150 rocznica”. 2013, s. 52-64.
21. *Nowa encyklopedia powszechna PWN*. T. 1-8. Wyd. 2 poszerz. i zm., Warszawa 2004.
22. Ignacy Płazewski, *Dzieje polskiej fotografii 1839-1939*, Warszawa 2003.
23. *Polski słownik biograficzny*. T. 1-48, Kraków, Warszawa, 1935-2013.
24. *Powstanie styczniowe*, zespół aut. współpr. Alina Jurkiewicz-Zejdowska [et al.], Warszawa 2013.
25. *Powstanie styczniowe i zesłańcy syberyjscy. Katalog fotografii ze zbiorów Muzeum Historycznego m.st. Warszawy. Cz. 1, Powstanie styczniowe*, oprac. Krystyna Lejko, Warszawa 2004.
26. *Powstanie styczniowe. Katalog zbiorów Muzeum Historii Polskiego Ruchu Rewolucyjnego. Nabytki z lat 1957-1975*, oprac. Helena Wiórkiewicz, Halina Ozyra, Barbara Andrzejewska, Warszawa 1982.
27. *Powstanie styczniowe w zbiorach Muzeum Wojska Polskiego*, oprac. Wanda Bigoszevska, Maria Słoniewska, Warszawa 1966.
28. *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających*. T. 1-8, Wrocław, Warszawa 1971-2007.
29. Roman Taborski, *Pod znakiem powstania styczniowego i Grottgera. (O wiedeńskim czasopiśmie „Postęp” 1859-1864)*. W: Roman Taborski, *Wśród wiedeńskich periodyków*, Kraków 1974.
30. Eugenia Triller, *Udział Karola Beyera w manifestacjach narodowych i powstaniu styczniowym*, „Ze Skarbca Kultury” 1988 z. 46, s. 109-137.
31. Edward Walewander, *Echa powstania styczniowego w prasie austriackiej*, Warszawa 1989.
32. Stanisław Zieliński, *Bitwy i potyczki 1863-1864. Na podstawie materiałów drukowanych i rękopiśmiennych Muzeum Narodowego w Rapperswilu* oprac. ..., Rapperswil 1913.